

บทที่ 5

บทวิเคราะห์

แนวทางการออกแบบพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมไทย ในสมัยรัชกาลที่ 9

จากการศึกษาผลงานการออกแบบสถาปัตยกรรมไทย ประเภทพระอุโบสถ พระวิหาร และพระเจดีย์ ของสถาปนิกผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่าน พบว่างานออกแบบแต่ละกรณีศึกษามีความแตกต่างกันในหลายเรื่อง ทั้งนี้ มิได้มีความประสงค์นำผลงานของสถาปนิกแต่ละท่านมาทำการเปรียบเทียบ เนื่องจากในการออกแบบแต่ละโครงการ มีมูลเหตุในการสร้าง ข้อจำกัด และเงื่อนไข ที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้งานออกแบบไม่เป็นไปตามความต้องการอย่างที่ตั้งใจ ตัวอย่างของข้อจำกัดและเงื่อนไข ในการออกแบบ เช่น

- 1) งบประมาณ ในแต่ละโครงการมีแหล่งที่มาที่ต่างกัน ได้แก่ งบประมาณจากองค์กร หรือหน่วยงานราชการ, งบประมาณจากเจ้าภาพ (บุคคล) หรือ งบประมาณจากการเรียไร การทอดกฐิน หรือผ้าป่า
- 2) วัตถุประสงค์ในการสร้าง ได้แก่ เพื่อเฉลิมพระเกียรติ, เพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน หรือเพื่อศาสนาและความเชื่อ
- 3) สถานที่ตั้ง ได้แก่ สถานที่ตั้งอยู่บนภูเขา, สถานที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมือง หรือสถานที่ตั้งอยู่ในชนบทหรือในป่า
- 4) ความต้องการของทางวัด เจ้าอาวาส หรือเจ้าภาพ

ฯลฯ

นอกจากนี้ หากต้องการค้นหาเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะในยุคสมัยนี้ คงจะเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก เนื่องจากแนวทางการออกแบบของสถาปนิกแต่ละท่านมีแนวทางเฉพาะบุคคล มีอิสระทางความคิด อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ภาพรวมของงานสถาปัตยกรรมไทยในยุคนี้จะแสดงออกถึงความหลากหลาย แต่เมื่อวิเคราะห์จำแนกในแต่ละเรื่อง จะพบ “ลักษณะร่วมและลักษณะต่าง” ในงานออกแบบสถาปัตยกรรมไทย ในสมัยรัชกาลที่ 9 โดยทำการวิเคราะห์แยกเป็นหัวข้อ ดังนี้

- แนวความคิดในการออกแบบ
- การเลือกที่ตั้งอาคาร
- แผนผังและหน้าที่การใช้สอย
- รูปแบบสถาปัตยกรรม
- ระบบโครงสร้าง และที่ว่างภายในอาคาร
- แสง และการระบายอากาศ
- สีและวัสดุในการประดับตกแต่ง
- ระบบสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมาย

● **แนวความคิดในการออกแบบ**

จากการศึกษาอาคารกรณีศึกษาทั้งหมด จำแนกตามหัวข้อแนวความคิดในการออกแบบ ได้ดังนี้

แนวความคิดในการออกแบบ	กรณีศึกษา	สถาปนิกผู้ออกแบบ
รูปแบบสถาปัตยกรรมกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น	พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราภิรมหาสันติคีรี และพระอุโบสถ วัดสันติคีรี จ. เชียงราย	ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี
	พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ. ยะลา	
	พระอุโบสถ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ. สกลนคร	อ. ประเวศ ลิ้มปรีงษ์
	พระอุโบสถ วัดอรุณวาสี จ. นนทบุรี	
	พระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์ วัดพระธาตุ - ผาเงา จ. เชียงราย	รศ. ดร. ภาณุ โญ สวรรณคีรี
	พระอุโบสถ วัดจันทร์ จ. สงขลา	
รูปแบบสถาปัตยกรรมกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น	วิหารพระพุทธรูป "พระพุทธเทวประชา - นาถบพิตร" วัดทรงธรรม จ. พิจิตร	รศ. ดร. ภาณุ โญ สวรรณคีรี
	พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันทร์ วัดจันทร์ จ. นครสวรรค์	
	พระเจดีย์ วัดเล็บ จ. นครราชสีมา	อ. วนิตา พึ่งสุนทร
	พิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารหลวงปู่มหาบุญ - มี วัดป่าวังเลิง จ. มหาสารคาม	
	พระวิหารพระพุทธโลกนาถบพิตร วัดพระธาตุซอแฮ จ. แพร่	อ. เผ่า สวรรณศักดิ์ศรี
พระเจดีย์ที่มีที่ตั้งบนภูเขาจะมีขนาดใหญ่กว่าพระเจดีย์ที่มีที่ตั้งบนพื้นราบ	* พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราภิรมหาสันติ - คีรี วัดสันติคีรี จ. เชียงราย	ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี
	* พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรม - ประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ. ยะลา	
	พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จ. ประจวบคีรีขันธ์	
	* พระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์ วัดพระธาตุ - ผาเงา จ. เชียงราย	รศ. ดร. ภาณุ โญ สวรรณคีรี
รวมอาคารในเขตพุทธาวาส	* พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จ. ประจวบคีรีขันธ์	ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี

แนวความคิดในการออกแบบ	กรณีศึกษา	สถาปนิกผู้ออกแบบ
รวมอาคารในเขตพุทธาวาส	พระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จ.ฉะเชิงเทรา	อ.ประเวศ ลิ้มปรีงษ์
	พระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคลเกาบุญญานนทวิหาร กรุงเทพมหานคร	รศ. ดร. ภิญญ โสสุวรรณคีรี
รูปแบบสถาปัตยกรรมสัมพันธ์กับ เจ้าของโครงการ	พระอุโบสถ และ พระเจดีย์ วัดวังฟูไทร จ.เพชรบุรี	อ.วนิดา พึ่งสุนทร
	พระอุโบสถ วัดหลักสามกรุงเทพมหานคร	อ. เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี
	พระอุโบสถ วัดราชบุรณบุรี กรุงเทพมหานคร	
รูปแบบสถาปัตยกรรมสัมพันธ์กับ อาคารเดิมทางประวัติศาสตร์	พระเจดีย์ และพระอุโบสถ วัดตรีทศเทพ - วรวิหาร กรุงเทพมหานคร	ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี
รูปแบบสถาปัตยกรรมเกิดจาก การนิมิต	เจดีย์พระธาตุ วัดภูริทัตตปฏิปพัทธาราม จ.ปทุมธานี	รศ. ดร. ภิญญ โสสุวรรณคีรี
รูปแบบสถาปัตยกรรมสัมพันธ์กับ อาคารแวดล้อม	* พระอุโบสถ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ.สกลนคร	อ.ประเวศ ลิ้มปรีงษ์
แนวความคิด สะอาด สว่าง สงบ	พระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	รศ.ฤทัย ใจจรงค์
*หมายเหตุ : บางกรณีศึกษามีการใช้แนวความคิดในการออกแบบร่วมกันหลายหัวข้อ		

ตารางที่ 5.1 แสดงอาคารกรณีศึกษาทั้งหมด จำแนกตามแนวความคิดในการออกแบบ

จากตารางที่ 5.1 แสดงให้เห็นว่าอาคารกรณีศึกษาที่ดำเนินแนวทางตามแนวความคิดในการออกแบบรูปแบบสถาปัตยกรรมกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น มีลักษณะร่วมกันมากที่สุด ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึง ในยุคปัจจุบันการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยในภูมิภาคต่างๆ สถาปนิกคำนึงถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ในศิลปะสถาปัตยกรรมของแต่ละท้องถิ่น โดยทำการออกแบบประยุกต์ผสมผสานตามความเหมาะสม และแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะในการออกแบบของสถาปนิกแต่ละท่าน

ลักษณะร่วมรองลงมาคือ พระเจดีย์ที่มีที่ตั้งบนภูเขาจะมีขนาดใหญ่กว่าพระเจดีย์ที่มีที่ตั้งบนพื้นราบ แสดงให้เห็นถึง การออกแบบโดยพิจารณาถึงสัดส่วนของอาคารกับสภาพแวดล้อม เมื่ออาคารตั้งบนภูเขาจึงจำเป็นต้องออกแบบพระเจดีย์ให้มีขนาดใหญ่เพื่อความเหมาะสมกับมุมมองจากระยะไกล และยังเป็นจุดหมายตาให้กับพื้นที่แห่งนั้นอีกด้วย

ลักษณะร่วมอีกประการหนึ่งซึ่งมีความสำคัญอย่างมาก เพราะแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน นั่นคือ แนวความคิดในการรวมอาคารในเขตพุทธาวาส ซึ่งกรณีศึกษาที่มีแนวความคิดเช่นนี้ คือ พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ พระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเป็นการรวมอาคารประเภทพระเจดีย์ พระอุโบสถ และพระวิหาร ร่วมในอาคารเดียวกัน และ

พระวชิระมงคลมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคลเถาบุญญนนทวิหาร กรุงเทพมหานคร เป็นการรวมอาคารประเภทพระเจดีย์ และพระวิหาร อีกทั้งรวมการใช้สอยอีกหลายอย่าง

ลักษณะร่วมอีกประการ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นใหม่ในปัจจุบัน นั่นคือ แนวความคิดรูปแบบสถาปัตยกรรมสัมพันธ์กับเจ้าของโครงการ อันเกิดจากการออกแบบเพื่อแสดงออกถึงเจ้าภาพในการสร้างหรือผู้อุปถัมภ์ เป็นต้น

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

การเลือกที่ตั้งของอาคารกรณีศึกษา ส่วนใหญ่จะเป็นความเห็นร่วมกันระหว่างทางวัด เจ้าอาวาส เจ้าภาพหรือผู้บริหารการเงิน และสถาปนิก ซึ่งในการเลือกที่ตั้ง มีลักษณะร่วมสำคัญ 2 ประการ คือ

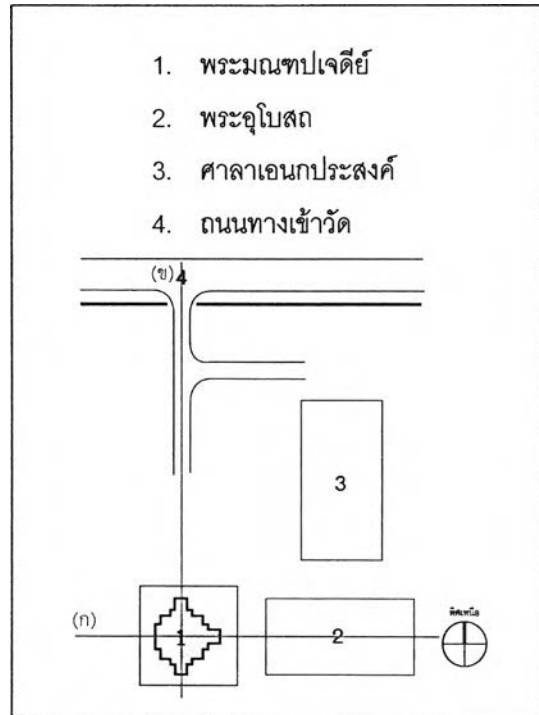
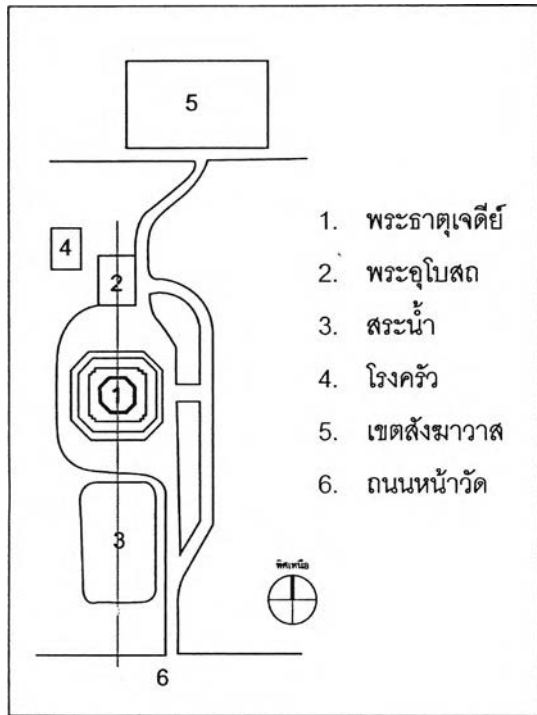
1) แบบอ้างอิงแนวแกน

พบว่า สถาปนิกมีความพยายามในการเลือกที่ตั้งอาคาร ให้มี แนวแกนหลัก และ แนวแกนรอง ซึ่งถือเป็นการสืบทอดแนวทางจากอดีต ภายใต้บริบทของสังคมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน กล่าวคือ เนื่องจากข้อจำกัดและเงื่อนไขความจำเป็นของสภาพสังคมในปัจจุบัน ที่ส่งผลให้ไม่สามารถกระทำได้อย่างในอดีต เช่น ไม่มีการออกแบบแผนผังโดยรวม ปัญหาด้านเศรษฐกิจ หรือทางวัดขาดความรู้ในการควบคุมดูแลด้านนี้ เป็นต้น ซึ่งในอดีต ที่ตั้งของอาคารสำคัญจะมีแนวแกนตรงกัน ได้แก่ พระเจดีย์ พระอุโบสถ และพระวิหาร ตามคติความเชื่อที่มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา แต่ในปัจจุบันการเลือกที่ตั้งเกิดเป็นรูปแบบใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการออกแบบโดยมีอาคารเดิมสร้างอยู่ในพื้นที่ก่อนแล้ว และสถาปนิกยังคงพยายามกำหนดที่ตั้งโดยมีแนวแกนตรงกับอาคารสำคัญหรือหลักอ้างอิง เช่น พระอุโบสถหลังเดิม ประตูทางเข้าวัด ศาลาการเปรียญ และสระน้ำหรือบางแห่งมีแนวแกนหลักและแนวแกนรอง เป็นต้น รวมถึงอาคารซึ่งมีที่ตั้งบนยอดเขาหรือเนินเขา เพื่อเป็นการแสดงถึงความสำคัญของอาคารและส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย

2) แบบมีที่ตั้งบนยอดเขาหรือเนินเขา

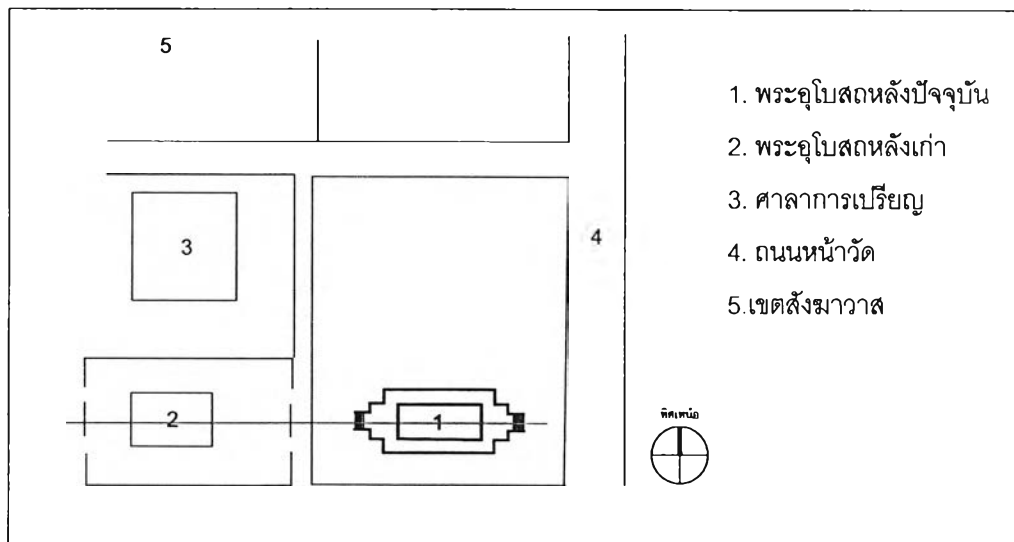
อาคารกรณีศึกษาที่มีที่ตั้งบนยอดเขาหรือเนินเขานี้เป็นพระเจดีย์ทั้งหมด ซึ่งถือเป็นการสืบทอดแนวทางจากอดีต กล่าวคือ ในอดีตพระธาตุเจดีย์ส่วนใหญ่มีที่ตั้งอย่างอิสระบนยอดเขา ไม่มีอาคารประกอบ เช่น พระเจดีย์วัดเขาสุวรรณคีรี และ พระเจดีย์วัดเขาพนมเพลิง ศรีสะเกษ ๗. สุโขทัย เป็นต้น ที่ตั้งของพระเจดีย์เป็นพื้นที่ซึ่งมีความโดดเด่นมองเห็นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุซึ่งถือว่ามี ความสำคัญสูงสุด สืบเนื่องถึงการเลือกที่ตั้งของพระเจดีย์ในปัจจุบัน ได้คำนึงถึงในด้านมุมมองโดยเป็นจุดหมายตาให้แก่พื้นที่บริเวณนั้นอีกด้วย

ตัวอย่างการเลือกที่ตั้งแบบอ้างอิงแนวแกน

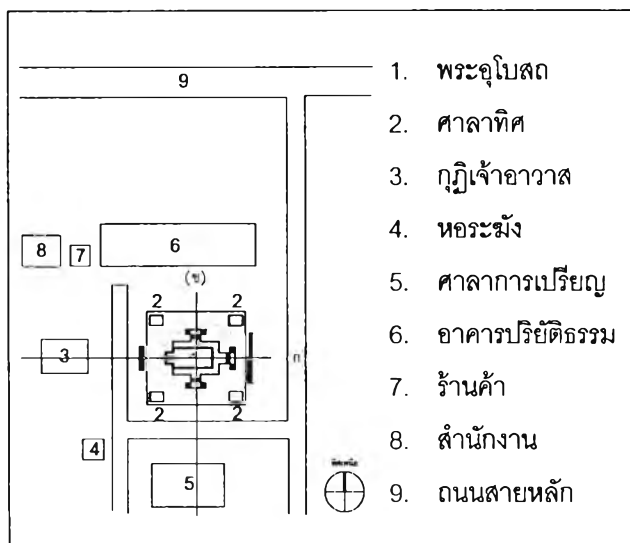

ภาพลายเส้นที่ 5.1 ตัวอย่างผังบริเวณวัดภูริทัตตปฏิปทาธรรม จ.ปทุมธานี แสดงการอ้างอิงแนวแกนของพระเจดีย์ตรงกับสระน้ำและพระอุโบสถ

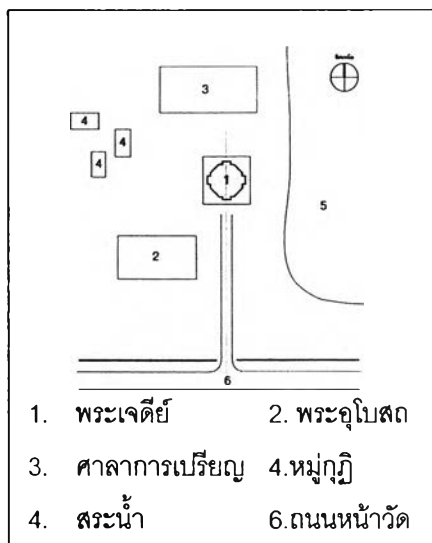
ภาพลายเส้นที่ 5.2 ตัวอย่างผังบริเวณวัดเลียบ จ.นครราชสีมา แสดงการอ้างอิงแนวแกนของพระเจดีย์ โดยมีแนวแกนหลักตรงกับพระอุโบสถ และแนวแกนรองตรงกับประตูทางเข้าวัด

ภาพลายเส้นที่ 5.3 ผังบริเวณวัดจันทร์ จ.สงขลา แสดงตัวอย่างการเลือกที่ตั้งเพื่ออนุรักษ์อาคารเดิมไว้ แล้วออกแบบพระอุโบสถหลังใหม่ในพื้นที่ด้านหน้าพระอุโบสถหลังเก่า

- 1. พระอุโบสถ
- 2. ศาลาทิศ
- 3. กุฏิเจ้าอาวาส
- 4. หอระฆัง
- 5. ศาลาการเปรียญ
- 6. อาคารปริยัติธรรม
- 7. ร้านค้า
- 8. สำนักงาน
- 9. ถนนสายหลัก

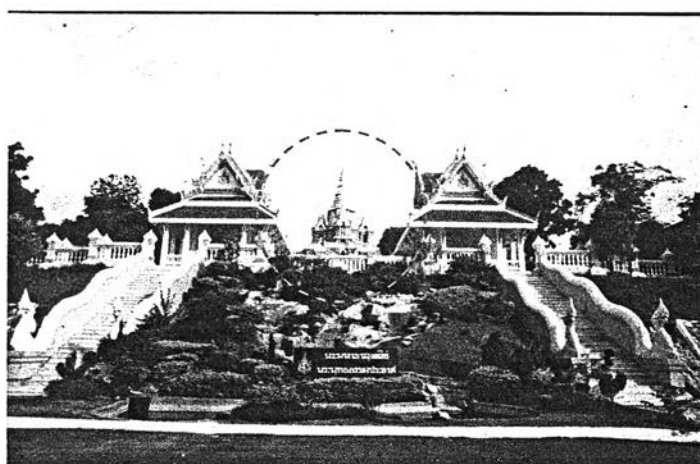

- 1. พระเจดีย์
- 2. พระอุโบสถ
- 3. ศาลาการเปรียญ
- 4. หมู่กุฏิ
- 5. สระน้ำ
- 6. ถนนหน้าวัด

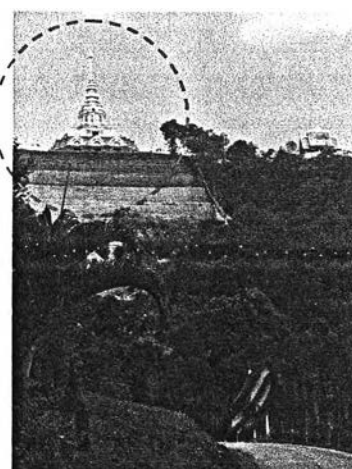
ภาพลายเส้นที่ 5.4 ผังบริเวณวัดมหาสวัสดิ์ศรัทธาธรรม จ.นครปฐม แสดงการอ้างอิงแนวแกนของพระอุโบสถ โดยมีแนวแกนหลักตรงกับกุฏิเจ้าอาวาส และแนวแกนรองตรงกับศาลาการเปรียญ

ภาพลายเส้นที่ 5.5 แสดงที่ตั้งของพระเจดีย์ พิพิธภัณฑสถานเครื่องอัฐบริขารหลวงปู่มหาบุญมี จ.มหาสารคาม ซึ่งสร้างตรงกับตำแหน่งที่ตั้งของเมรุชั่วคราวเมื่อครั้งมีการบำเพ็ญกุศลหลวงปู่มหาบุญมี และมีแนวแกนตรงกับประตูทางเข้าวัด

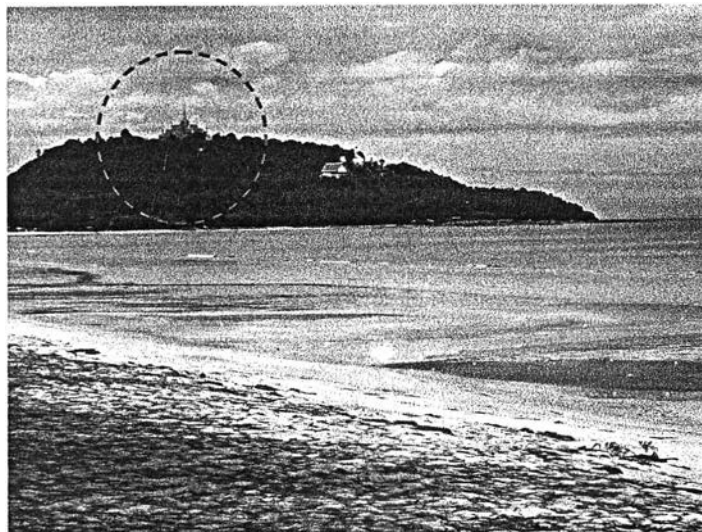
ตัวอย่างการเลือกที่ตั้งบนยอดเขาหรือเนินเขา

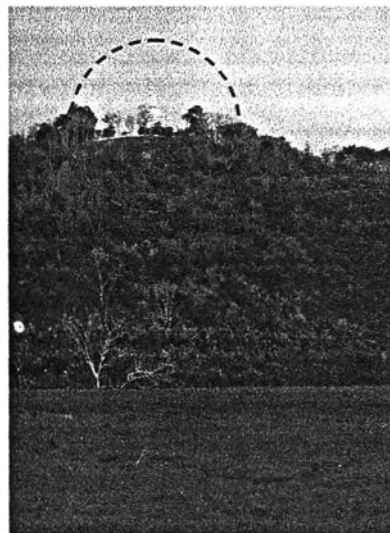
ภาพที่ 5.1 แสดงทัศนียภาพจากระยะไกลของ พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ.ยะลา

ภาพที่ 5.2 แสดงทัศนียภาพจากระยะไกลของ พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทรามหาสันติคีรี วัดสันติคีรี จ.เชียงราย

ภาพที่ 5.3 แสดงทัศนียภาพจากระยะไกลของ พระมหาธาตุเจดีย์ภักดี
ประกาศ จ.ประจวบคีรีขันธ์

ภาพที่ 5.4 แสดงทัศนียภาพจากระยะไกล
ของ พระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์ วัดพระธาตุ
ผาเงา จ.เชียงราย

จากภาพจะเห็นได้ว่าพระเจดีย์ที่มีที่ตั้งบนยอดเขาหรือเนินเขา สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนจากระยะไกล เนื่องจากสถาปนิกได้ออกแบบให้พระเจดีย์มีความสูง และมีขนาดใหญ่ เพื่อป้องกันอากาศกั้น

- **แผนผังและหน้าที่การใช้สอย**

การวิเคราะห์ในหัวข้อแผนผังและหน้าที่การใช้สอย แยกพิจารณาตามประเภทอาคาร ดังนี้

- พระเจดีย์
- พระอุโบสถและพระวิหาร

และในแต่ละประเภทอาคาร การวิเคราะห์แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

- แผนผังอาคาร
- หน้าที่การใช้สอย

พระเจดีย์

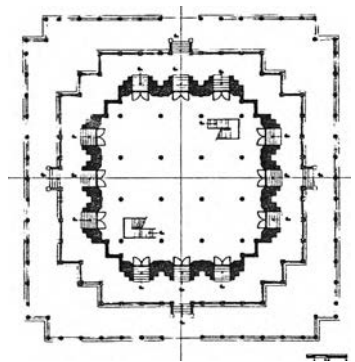
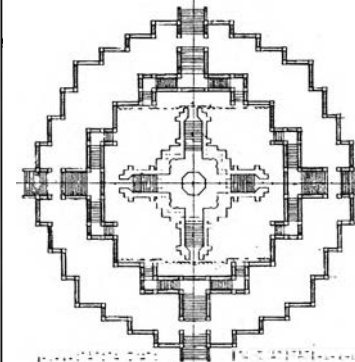
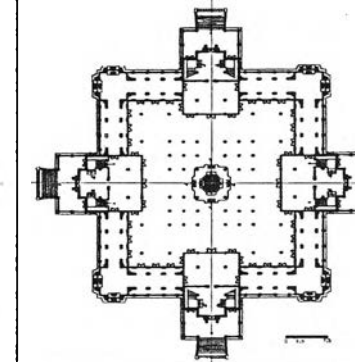
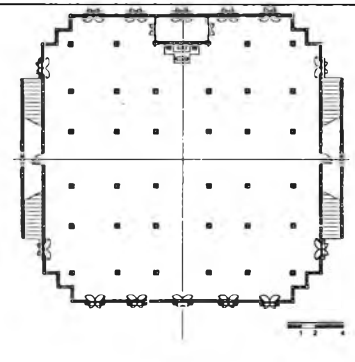
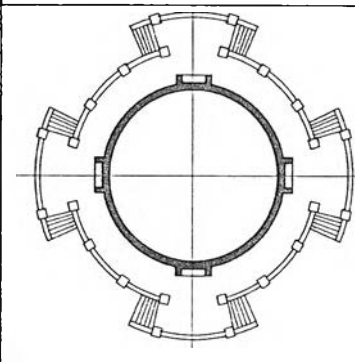
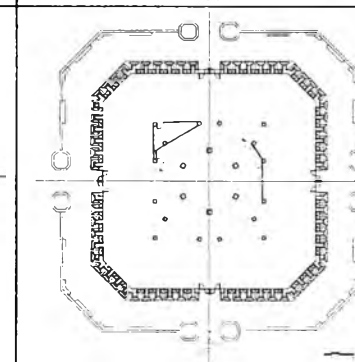
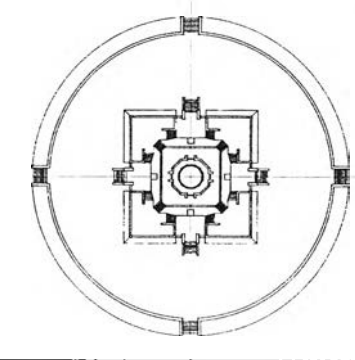
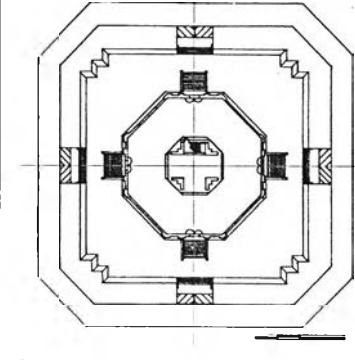
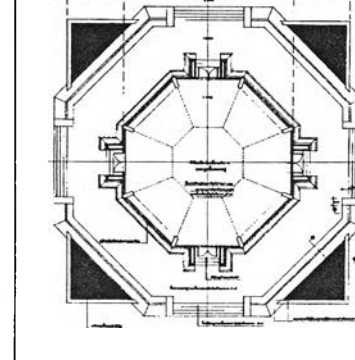
พระเจดีย์ในสมัยอดีต มีหน้าที่ใช้สอยหลัก คือ ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ โดยโครงสร้างของพระเจดีย์ในอดีตนั้นเป็นการก่ออิฐถือปูน และต่อมามีการพัฒนาโครงสร้างให้มีที่ว่างภายในพอสมควร เพื่อให้ประโยชน์ในการประดิษฐานพระพุทธรูป หรือเป็นห้องสักการะบูชา ภายในองค์พระเจดีย์ มีลักษณะเป็นห้องขนาดเล็ก จนถึงในสมัยปัจจุบัน ได้มีประโยชน์ใช้สอยเพิ่มเติม อันเนื่องมาจากความได้เปรียบด้านโครงสร้างซึ่งเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาและคานาก่อให้เกิดที่ว่างภายใน ได้แก่ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พระพุทธบาท ห้องจัดแสดง และพื้นที่เอนกประสงค์ เป็นต้น

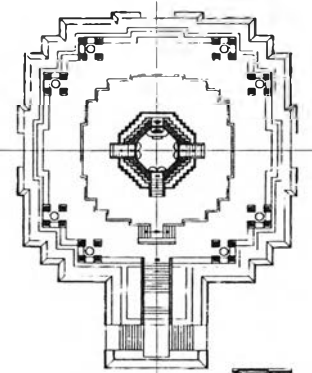
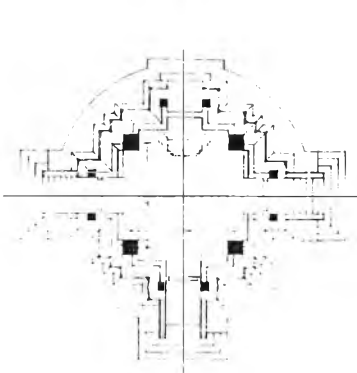
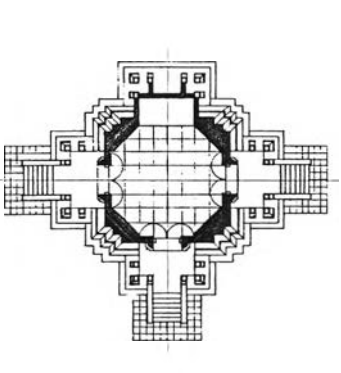
- **แผนผังอาคาร**

พบว่าแนวทางการออกแบบของสถาปนิกแต่ละท่านมีแนวทางร่วมกันมากที่สุด ดังนี้

- **แผนผังมีลักษณะ Symmetrical Balance**

ลักษณะร่วมนี้เป็นแนวทางร่วมกันเกือบทุกกรณีศึกษา ซึ่งหากทำการขีดเส้นแบ่งกึ่งกลาง แผนผังทางแกนตั้ง และแกนนอน จะทำให้เห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ม.ร.ว. มิตราอรุณ เกษมศรี		
		
พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราวุฒาสันติ คีรี วัดสันติคีรี จ. เชียงราย	พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ. ยะลา	พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จ. ประจวบคีรีขันธ์
ม.ร.ว. มิตราอรุณ เกษมศรี	อ. ประเวศ ลิ้มปรีงษ์	นายประดิษฐ์ สุวะพุกกะ
		
พระเจดีย์ วัดศรีเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระเจดีย์ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม จ. นครราชสีมา	พระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์ วัดญาณสังวราราม จ. ชลบุรี
รศ. ดร. ภาณุไญย สุวรรณศิริ		อ. เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี
		
พระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์ วัดพระธาตุ- ผาเงา จ. เชียงราย	เจดีย์พระธาตุ วัดภูริทัตตปฏิปทาราม จ. ปทุมธานี	พิพิธภัณฑสถานเครื่องอัฐบริวารหลวงปู่หา- บุญมี วัดป่าวังเลิง จ. มหาสารคาม

อ.วนิดา พึ่งสุนทร		
		
พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน วัดจันเสน จ.นครสวรรค์	พระเจดีย์ วัดเลียบ จ.นครราชสีมา	พระเจดีย์ วัดวังฟูไทร จ.เพชรบุรี

ตารางที่ 5.2 แสดงแผนผังพระเจดีย์กรณีศึกษา ซึ่งมีลักษณะร่วมแบบ Symmetrical Balance

- หน้าที่การใช้สอย

พบว่าหน้าที่การใช้สอยของพระเจดีย์ในปัจจุบัน จำแนกได้ 2 ประการ คือ

1. สืบทอดแนวทางจากอดีต

โดยมีหน้าที่หลัก คือ ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และมีหน้าที่ใช้สอยเพิ่มเติม เช่น ประดิษฐานพระพุทธรูป ประดิษฐานพระพุทธรูป เป็นพื้นที่จัดแสดง และอเนกประสงค์ เป็นต้น

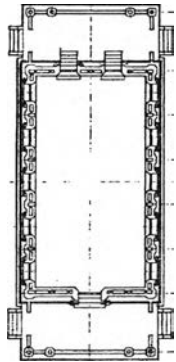
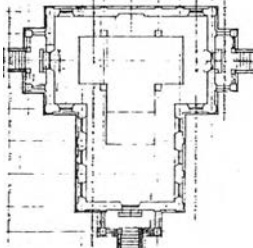

2. หน้าที่การใช้สอยแบบใหม่

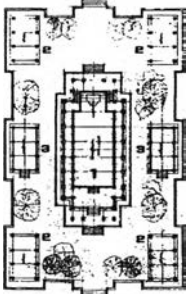
ได้แก่ เป็นการรวมอาคารในเขตพุทธาวาส นั่นคือ พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ พระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคลเถาบุญญนนท์วิหาร กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ ได้ใช้เป็นพิพิธภัณฑสถาน และระลึกถึง นั่นคือ พิพิธภัณฑสถานเครื่องถ้วยชามหลวงปู่แหวน สุจิณฺห์ วัดป่าวังเลิง จังหวัดมหาสารคาม เป็นต้น

พระอุโบสถ และ พระวิหาร

- แผนผังอาคาร

จากการวิเคราะห์แผนผังและหน้าที่การใช้สอยของกรณีศึกษาประเภทพระอุโบสถ พบว่า แผนผังอาคารมีลักษณะแตกต่างกันไป ทั้งในแนวทางในอดีตหรือพุทธบัญญัติมิได้กำหนดกฎเกณฑ์ไว้แน่ชัดว่าพระอุโบสถจะต้องมีแผนผังอย่างไร ขอเพียงมีพื้นที่เพียงพอสำหรับจำนวนพระภิกษุเข้าร่วมสังฆกรรม อย่างไรก็ตาม มีลักษณะร่วมบางประการเมื่อจำแนกตามรูปแบบโดยรวมของแผนผัง ดังนี้

รูปแบบของแผนผังอาคาร	กรณีศึกษา	สถาปนิกผู้ออกแบบ
<p data-bbox="172 241 372 286">รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า</p> 	พระอุโบสถ วัดสันติคีรี จ. เชียงราย	ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี
	พระอุโบสถ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม จ. นครราชสีมา	อ. ประเวศ ลิ้มปรีงษ์
	พระอุโบสถ วัดอรุณวาสี จ. นนทบุรี	
	พระอุโบสถ วัดอรุณกาวาส จ. ชลบุรี	รศ. ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี
	พระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดธรรมกายา - ราม จ. ราชบุรี	
	พระอุโบสถ วัดจันทร์ จ. สงขลา	
	วิหารพระพุทธรูป "พระพุทธเทวประชา - นาถบพิตร" วัดทรงธรรม จ. พิจิตร	
	พระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน จ. นครปฐม	รศ. ฤทัย ใจจรงค์
	พระอุโบสถ วัดพระราม 9 กาญจนา - ภิเชก กรุงเทพมหานคร	นอ. อาวุธ เงินชูกลิ่น
	พระอุโบสถ วัดวังโพธิ์ จ. เพชรบุรี	อ. วนิดา ฝั่งสุนทร
	พระวิหารพระพุทธโลกนาถบพิตร วัดพระธาตุช่อแฮ จ. แพร่	อ. เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี
<p data-bbox="172 1151 278 1196">รูปตรีมุข</p> 	พระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี
	พระอุโบสถ วัดหลักสาม กรุงเทพมหานคร	อ. เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี
	พระอุโบสถ วัดราชฎ์บำรุง กรุงเทพมหานคร	
<p data-bbox="172 1464 293 1509">รูปจตุรมุข</p> 	พระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จ. ฉะเชิงเทรา	อ. ประเวศ ลิ้มปรีงษ์
	พระอุโบสถ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ. สกลนคร	
	พระอุโบสถ วัดมหาสวัสดิ์นาคพุดาราม จ. นครปฐม	รศ. ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี
	พระวิหารพระศรีอริยมเด็จพระ วัดญาณสังวราราม จ. ชลบุรี	ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี

รูปแบบของแผนผังอาคาร	กรณีศึกษา	สถาปนิกผู้ออกแบบ
กลุ่มอาคาร อันประกอบด้วย อาคารประธานและอาคารบริวาร 	* พระอุโบสถ วัดอรุณญิกาวาส จ.ชลบุรี	รศ. ดร. ภิญญ สุวรรณศิริ
	* พระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดธรรมกายา- ราม จ.ราชบุรี	
	* พระอุโบสถ วัดมหาสวัดีนาคพุดมา - ราม จ.นครปฐม	
* หมายเหตุ : บางกรณีศึกษามีลักษณะของแผนผังอาคารร่วมกันหลายหัวข้อ		

ตารางที่ 5.3 แสดงกรณีศึกษาประเภทพระอุโบสถ จำแนกตามรูปแบบของแผนผังอาคาร

- หน้าที่การใช้สอย

จากการพิจารณาด้านหน้าที่การใช้สอยของกรณีศึกษาประเภทพระอุโบสถนี้ พบว่า มีการใช้งานหลักเป็นที่อุปสมบทและทำสังฆกรรมเหมือนกันทุกกรณีศึกษา ซึ่งดำเนินแนวทางตามอย่างในอดีต แต่ได้มีความแตกต่างกันบ้างเนื่องจาก บางกรณีศึกษามีประโยชน์ใช้สอยเพิ่มเติม โดยในส่วนชั้นใต้ฐานหรือชั้นล่างของอาคารเพื่อใช้เป็นที่นั่งสมาธิ วิปัสสนากรรมฐาน การเรียนพระปริยัติธรรม ตลอดจนการใช้งานอเนกประสงค์ เป็นต้น ทั้งนี้มีอาคารหลังหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษ คือ พระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา มีการใช้งานแบบรวมประโยชน์ใช้สอยในเขตพุทธาวาส โดยมีประโยชน์ใช้สอยภายในเป็นพระอุโบสถ พระวิหาร และพระเจดีย์

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

การวิเคราะห์ในหัวข้อรูปแบบสถาปัตยกรรม แยกพิจารณาตามประเภทอาคาร ดังนี้

- พระเจดีย์
- พระอุโบสถและพระวิหาร

พระเจดีย์

จากการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์กรณีศึกษา พบว่า สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มรูปแบบดำเนินตามแบบไทยประเพณี

รูปแบบภายนอกเป็นแบบพระเจดีย์ตามแต่ละยุคสมัย มีการจัดองค์ประกอบตามแบบไทยประเพณีทั้งสิ้น แต่ทั้งนี้ขนาดของพระเจดีย์อาจมีขนาดเท่าหรือใหญ่กว่าในอดีต และมีพื้นที่ใช้สอยภายใน เช่น พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทรมหาสันติคีรี วัดสันติคีรี จังหวัดเชียงราย ซึ่งออกแบบโดยหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี

2) กลุ่มรูปแบบองค์พระเจดีย์ตั้งบนฐาน

คือ การออกแบบองค์พระเจดีย์ตั้งอยู่บนฐาน ซึ่งใช้เป็นห้องจัดแสดงหรือเป็นห้องอเนกประสงค์ แล้วตั้งพระเจดีย์ไว้ด้านบน เช่น พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจำเริญ วัดจำเริญ จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งออกแบบโดยอาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร

3) กลุ่มรูปแบบเชิงประยุกต์รูปแบบใหม่

คือ เป็นการออกแบบรูปแบบใหม่ โดยใช้เค้าโครงของพระเจดีย์ในอดีตมาประยุกต์ให้เกิดการใช้สอยภายในตามบริบทของสังคมในปัจจุบัน เช่น พิพิธภัณฑ์เครื่องถ้วยชามหลวงปู่มหาบุญมี วัดป่าวังเลิง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งออกแบบโดยอาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี

ตัวอย่างพระเจดีย์ที่มีรูปแบบดำเนินตามแบบไทยประเพณี

ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี			อ.ประเวศ ลิ้มปรีงษ์
			
พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราธิราช วัดสันติคีรี จ.เชียงราย	พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ.ยะลา	พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จ.ประจวบคีรีขันธ์	พระเจดีย์ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม จ.นครราชสีมา

ตารางที่ 5.4 แสดงตัวอย่างพระเจดีย์ที่มีรูปแบบดำเนินตามแบบไทยประเพณี

ตัวอย่างพระเจดีย์ที่มีรูปแบบองค์เจดีย์ตั้งบนฐาน

ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี	รศ. ดร. ภาณุไญ สุวรรณศิริ	อ.วนิดา พึ่งสุนทร
		
พระเจดีย์ วัดศรีศากะวิมลาราม กรุงเทพมหานคร	พระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์ วัดพระธาตุผาเงา จ.เชียงราย	พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจำเริญ วัดจำเริญ จ.นครสวรรค์

ตารางที่ 5.5 แสดงตัวอย่างพระเจดีย์ที่มีรูปแบบองค์เจดีย์ตั้งบนฐาน

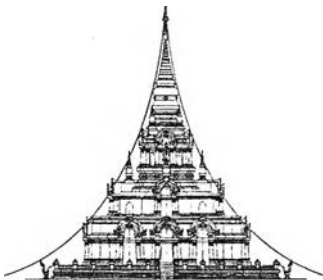

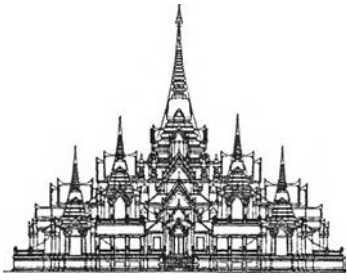

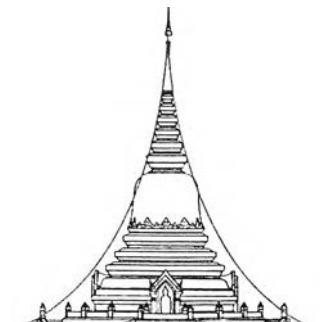

ตัวอย่างพระเจดีย์ที่มีรูปแบบเชิงประยุกต์ผสมผสาน

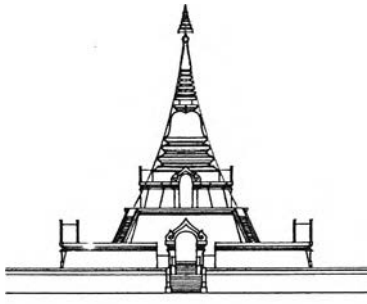

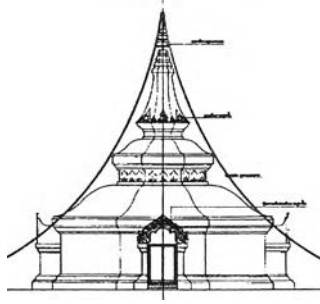
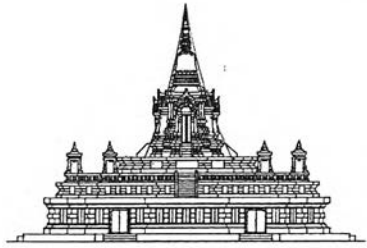
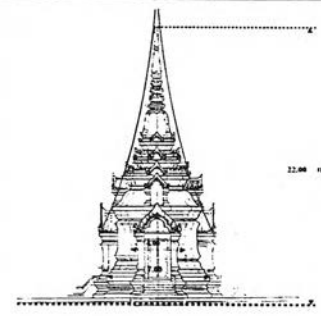

นายประดิษฐ์ ชูระพุกกะ	รศ. ดร. ภิญญู สุวรรณศิริ	อ. เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี
		
พระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์ วัดญาณสังวราราม จ.ชลบุรี	เจดีย์พระธาตุ วัดภูริทัตตปฏิปหาราม จ.ปทุมธานี	พิพิธภัณฑ์เครื่องถ้วยบริวารหลวงปู่หา - บุญมี วัดป่าวังเลิง จ.มหาสารคาม

ตารางที่ 5.6 แสดงตัวอย่างพระเจดีย์ที่มีรูปแบบเชิงประยุกต์ผสมผสาน

นอกจากนี้ พบว่าในด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์มีลักษณะร่วมสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

- 1) รูปแบบสถาปัตยกรรมทั้ง 4 ด้าน มีความคล้ายคลึงกัน
- 2) รูปทรงพระเจดีย์อยู่ในทรงจอมแห

ม.ร.ว. มิตราอรุณ เกษมศรี		
		
พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราภรณ์มหาสังคีติ วัดสันติคีรี จ.เชียงราย	พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ.ยะลา	พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จ.ประจวบคีรีขันธ์
ม.ร.ว. มิตราอรุณ เกษมศรี	อ.ประเวศ ลิ้มปรีงษ์	นายประดิษฐ์ ชูระพุกกะ
		
พระเจดีย์ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระเจดีย์ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม จ.นครราชสีมา	พระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์ วัด ญาณสังวราราม จ.ชลบุรี

รศ. ดร. ภิญโญ สุวรรณศิริ		อ. เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี	
			
พระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์ วัดพระธาตุ ผาเงา จ. เชียงราย	เจดีย์พระธาตุ วัดภูริทัตตปฏิปทาราม จ. ปทุมธานี	พิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารหลวงปู่มหา บุญมี วัดป่าวังเลิง จ. มหาสารคาม	
อ. วนิดา พึ่งสุนทร			
			
พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน วัดจันเสน จ. นครสวรรค์	พระเจดีย์ วัดเลียบ จ. นครราชสีมา	พระเจดีย์ วัดวังพุทไธโร จ. เพชรบุรี	

ตารางที่ 5.7 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมพระเจดีย์กรณีศึกษา ซึ่งอยู่ในทรงจอมแห

จากตารางที่ 5.7 จะเห็นได้ว่างานออกแบบพระเจดีย์ในปัจจุบัน ถึงแม้จะมีขนาดและรูปแบบบางประการที่แตกต่างไปจากพระเจดีย์ในอดีต แต่ก็ยังคงทรงวัดทรงอยู่ในทรงจอมแห¹ ซึ่งถือเป็นการสืบทอดแนวทางจากอดีตประการหนึ่ง

3) พระเจดีย์ส่วนใหญ่เป็นทรงลังกาหรือทรงกลม

การใช้พระเจดีย์ทรงลังกาหรือทรงกลมนี้ เป็นแนวทางสืบทอดมาจากพระเจดีย์สมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ซึ่งปัจจุบันมีการออกแบบพระเจดีย์ทรงกลมเป็นจำนวนมาก จนอาจถือว่าพระเจดีย์ทรงกลมนี้เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของพระเจดีย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ ก็เป็นได้

¹ จอมแห หมายถึง รูปทรงกระโจมที่มีฐานกว้าง ยอดรวบแหลมและมีรูปเส้นขอบนอกอ่อนโค้งตกท้องข้างเข้าหาด้านใน ความโค้งที่เส้นขอบนอกของรูปจอมแห่งนี้จะมีมากที่ตอนใกล้ฐานและความโค้งตกท้องข้างจะลดน้อยลงตามลำดับเมื่อมีความสูง ใกล้ยอดแหลม รูปจอมแห่งนี้ใช้ในงานสถาปัตยกรรมเพื่อหาส่วนทรงของเจดีย์ยอดมณฑป ทรงจั่วเรือน จั่วโบสถ์ ไซติ กัลยาณมิตร, พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง (กรุงเทพฯ: ศิริมิตรการพิมพ์, 2518), หน้า 224.

4) ประดิษฐานพระพุทธรูปที่ภายนอกของส่วนยอด

รูปแบบลักษณะนี้พบในงานออกแบบพระเจดีย์ของหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี ได้แก่ พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทรามหาสันติคีรี วัดสันติคีรี จังหวัดเชียงราย และพระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส จังหวัดยะลา โดยการประดิษฐานพระพุทธรูปที่ส่วนยอดพระเจดีย์นี้มีที่มาจากงานสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นหรือสถาปัตยกรรมต้นความคิด ได้แก่ พระเจดีย์วัดป่าสัก ซึ่งเป็นศิลปะสถาปัตยกรรมเชียงแสน และพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นศิลปะสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัย เป็นต้น และในขณะเดียวกันได้พบในงานออกแบบพระเจดีย์ของอาจารย์วนิดา พึงสุนทร ได้แก่ พระเจดีย์ วัดเลียบ จังหวัดนครราชสีมา และพระเจดีย์ วัดวังฟูไทร จังหวัดเพชรบุรี ลักษณะร่วมนี้อาจเกิดจากอิทธิพลหรือความประทับใจที่ส่งถึงกัน เนื่องจากหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ฯ เป็นอาจารย์ท่านหนึ่งที่สอนอาจารย์วนิดา ซึ่งรูปแบบลักษณะนี้ นอกจากเป็นการสื่อความหมายแล้ว ยังแสดงถึงความเป็นสิริมงคลอีกด้วย

ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี		อ.วนิดา พึงสุนทร	
			
พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทรามหาสันติคีรี วัดสันติคีรี จ.เชียงราย	พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ.ยะลา	พระเจดีย์ วัดเลียบ จ.นครราชสีมา	พระเจดีย์ วัดวังฟูไทร จ.เพชรบุรี

ตารางที่ 5.8 ตัวอย่างการประดิษฐานพระพุทธรูปที่ภายนอกของส่วนยอดพระเจดีย์

พระอุโบสถ และ พระวิหาร

จากการศึกษาอาคารกรณีศึกษาประเภทพระอุโบสถและพระวิหาร พบว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถและพระวิหาร แบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ

1. รักษาระเบียบแบบแผนตามแบบไทยประเพณีอย่างเคร่งครัด

คือ มีรูปแบบสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบสถาปัตยกรรมถูกต้อง ครบถ้วน ตามอย่างฉันทลักษณ์แบบไทย เช่น ซ่อฟ้า ไบระกา หางหงส์ บัวหัวเสา หน้ากระดานฐานพระ ตลอดจนลวดลายในการประดับตกแต่ง เป็นต้น

2. ลดทอนรายละเอียดให้มีความเรียบง่าย

คือ มีลักษณะใกล้เคียงกับแบบไทยประเพณี ยังคงรักษารูปแบบตามอย่างฉันทลักษณ์แบบไทย แต่ปรับลดทอนรายละเอียดให้มีความเรียบง่าย และอาจตัดองค์ประกอบบางอย่างออกไป

3. รักษาไว้เฉพาะส่วนเค้าโครง

คือ เป็นลักษณะเชิงประยุกต์ รูปแบบโดยรวมมีความเรียบง่ายกว่าแบบไทยประเพณีเป็นอย่างมาก แต่ยังคงรักษาเค้าโครงของรูปทรงตัวอาคาร และทรงหลังคาตามแบบไทย

ตัวอย่างรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบรักษาระเบียบแบบแผนตามแบบไทยประเพณีอย่างเคร่งครัด

ม.ร.ว. มิตราอรุณ เกษมศิริ	อ.ประเวศ ลิ้มปรีงษ์	
		
พระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระอุโบสถ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ.สกลนคร	พระอุโบสถ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม จ.นครราชสีมา
รศ. ดร. ภิญญู สุวรรณศิริ		
		
พระอุโบสถ วัดอรัญญิกาวาส จ.ชลบุรี	พระอุโบสถ วัดมหาสวัสดิ์ศรัทธาธรรม จ.นครปฐม	พระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม จ.ราชบุรี
อ. เผ่า สุวรรณศักดิ์ศิริ		
		
พระอุโบสถวัดหลักสาม กรุงเทพมหานคร	พระอุโบสถ วัดราษฎร์บำรุง กรุงเทพมหานคร	

ตารางที่ 5.9 แสดงพระอุโบสถกรณีศึกษาที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบรักษาระเบียบแบบแผนตามแบบไทยประเพณีอย่างเคร่งครัด

ตัวอย่างรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบลวดทอนรายละเอียดให้ความเรียบง่าย

อ.ประเวศ ลิมปรังษี	นอ. อวุธ เงินชุกลิน	อ.วนิดา พึ่งสุนทร
		
พระอุโบสถ วัดอรุณวาสี จ.หนองคาย	พระอุโบสถ วัดพระราม 9 กาญจนภิเษก กรุงเทพมหานคร	พระอุโบสถ วัดวังพุทธโร จ.เพชรบุรี

ตารางที่ 5.10 แสดงพระอุโบสถกรณีศึกษาที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบลวดทอนรายละเอียดให้ความเรียบง่าย

ตัวอย่างรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบรักษาไว้เฉพาะส่วนเค้าโครง

ภาพที่ 5.5 พระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม ออกแบบโดย รศ. ฤทัย ใจจงรัก

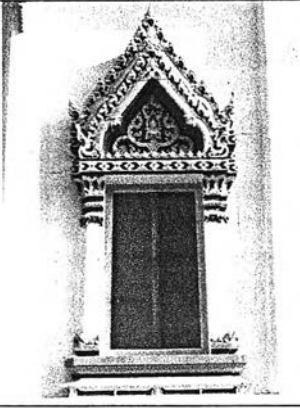
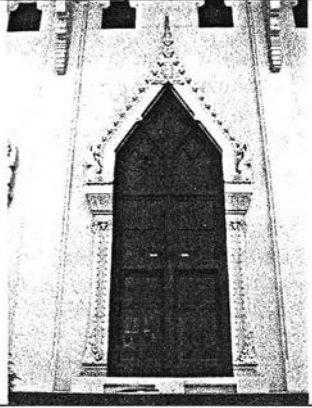
อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมของกรณีศึกษาประเภทพระอุโบสถและพระวิหาร พบว่า ส่วนที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในปัจจุบัน คือ **ซุ้มประตู – หน้าต่าง** และ **บานประตู – หน้าต่าง** ซึ่งอธิบายจำแนกได้ดังนี้

1) **ซุ้มประตู – หน้าต่าง**

จากการวิเคราะห์ สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

- **ซุ้มทรงบันแถลง**

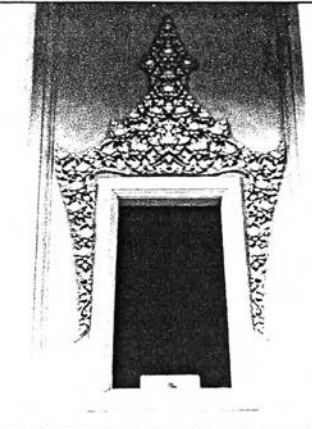

ซุ้มทรงบันแถลงนี้เป็นรูปแบบที่สืบทอดมาจากอดีต โดยอาจเป็นซุ้มชั้นเดียว หรือซุ้ม 2 ชั้น โดยในปัจจุบันมีการประยุกต์ร่วมกับซุ้มเรือนแก้ว เห็นได้จากพระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร เป็นต้น

อ.ประเวศ ลิมปริงยี	รศ. ดร. ภาณุโยธิน สุวรรณศิริ
	
พระอุโบสถ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม จ.นครราชสีมา	พระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จ.ฉะเชิงเทรา

ตารางที่ 5.11 แสดงซุ้มประตู – หน้าต่าง แบบซุ้มทรงบันแถลง

- **ซุ้มแบบกรอบลวดลาย**

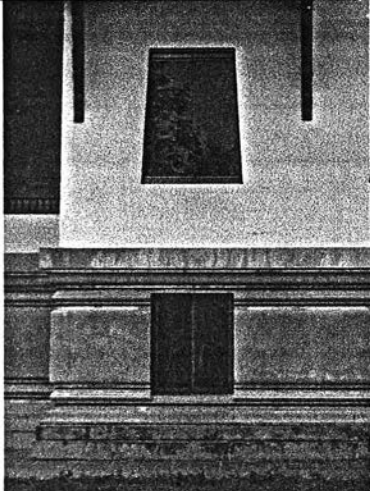

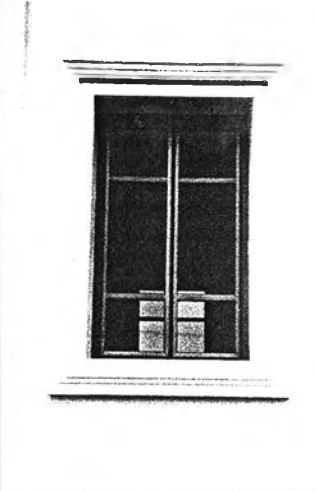

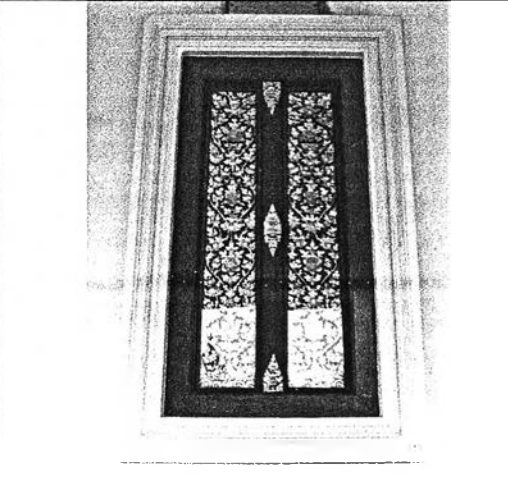
ซุ้มแบบนี้เป็นการผูกมัดลวดลายประดับในรูปทรงที่แตกต่างกัน แสดงถึงความสร้างสรรค์ และอิสระทางความคิด บางแห่งมีลักษณะคล้ายซุ้มอย่างเทศในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้แก่

ม.ร.ว. มิตราธรณ เกษมศรี	รศ. ดร. ภาณุโยธิน สุวรรณศิริ	อ.วนิดา พึ่งสุนทร
		
พระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระอุโบสถ วัดอรัญญิกาวาส จ.ชลบุรี	พระอุโบสถ วัดวังฟูไทร จ.เพชรบุรี

ตารางที่ 5.12 แสดงซุ้มประตู – หน้าต่าง แบบซุ้มแบบกรอบลวดลาย

- แบบไม่มีซุ้มหรือเป็นกรอบคิ้ว

เป็นลักษณะการลดทอนรายละเอียดการประดับตกแต่ง โดยรอบช่องหน้าต่างเป็นแบบเรียบเกลี้ยง หรืออาจเป็นการประดับโดยกรอบคิ้ว มีลักษณะคล้ายกรอบเซ็ดหน้าของเรือนไทย ลักษณะนี้อาจถือได้ว่าเป็นลักษณะที่นิยมอย่างหนึ่งในการออกแบบในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังช่วยประหยัดงบประมาณการก่อสร้าง มีความเหมาะสมต่อสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี	รศ. ดร. ภาณุไญย สุวรรณศิริ	นอ. อารุณ เงินชุกลิ้น
		
พระอุโบสถ วัดสันติคีรี จ. เชียงราย	พระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดมธรรมกายาราม จ. ราชบุรี	พระอุโบสถ วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก กรุงเทพมหานคร
อ. เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี		
		
พระอุโบสถวัดหลักสาม กรุงเทพมหานคร	พระอุโบสถ วัดราชฎรมุนี กรุงเทพมหานคร	

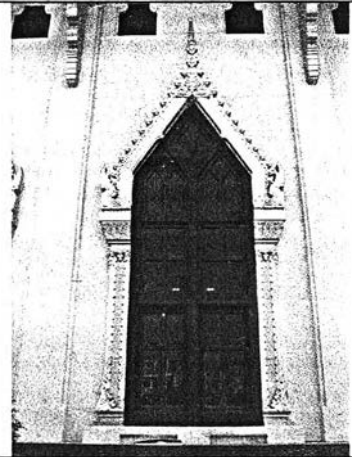

ตารางที่ 5.13 แสดงซุ้มประตู - หน้าต่าง แบบไม่มีซุ้มหรือเป็นกรอบคิ้ว

2) บานประตู – หน้าต่าง

จากการวิเคราะห์ สามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

- บานกระจกรอบโลหะหรืออลูมิเนียม

ถือเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นจากการนำวัสดุสมัยใหม่ ประยุกต์ร่วมกับงานสถาปัตยกรรมไทยได้อย่างลงตัว ซึ่งบานหน้าต่างประเภทนี้ มีคุณสมบัติการนำแสงเข้าสู่ภายในอาคารในยามที่ปิดหน้าต่าง ติดตั้งได้สะดวก และราคาประหยัด ดังจะเห็นได้จาก

อ.ประเวศ ลิมปรังษี	นอ. อาวุธ เงินชูกลิ่น	รศ.ฤทัย ใจจงรัก
		
พระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จ.ฉะเชิงเทรา	พระอุโบสถ วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก กรุงเทพมหานคร	พระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม

ตารางที่ 5.14 แสดงบานประตู – หน้าต่าง แบบบานกระจกรอบโลหะหรืออลูมิเนียม

- บาน 2 ชั้น โดยชั้นนอกเป็นกระจกใสและบานในเป็นไม้

ลักษณะนี้เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่พยายามป้องกันการชำรุดเสียหายให้กับบานชั้นใน ที่อาจมีการประดับตกแต่ง และยังคงให้ความรู้สึกอย่างอาคารไทย เพราะบานกรอบอลูมิเนียมมีเพียงด้านบนและด้านล่าง จึงทำให้ดูไม่ขัดตา ลักษณะดังกล่าวนี้พบได้จากงานออกแบบของหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี		
		
พระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระอุโบสถ วัดสันติคีรี จ.เชียงใหม่	พระวิหารพระศรีอริยเมตไตรย วัดญาณสังวราราม จ.ชลบุรี

ตารางที่ 5.15 แสดงบานประตู – หน้าต่าง แบบบาน 2 ชั้น โดยชั้นนอกเป็นกระจกใสและบานในเป็นไม้

- บานทองแดงดุน

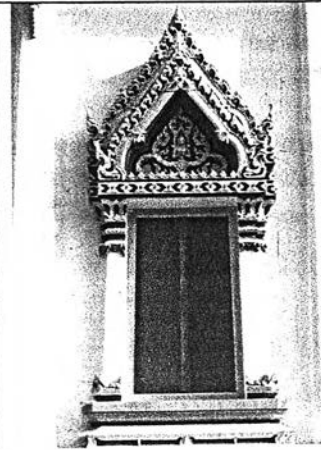

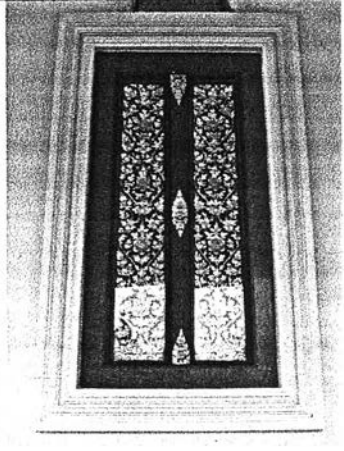
การเลือกให้บานทองแดง เนื่องจากเป็นวัสดุที่มีความแข็งแรง คงทนถาวร สามารถดุนเป็นลวด ลายได้ตามความต้องการ และสะดวกต่อการดูแลรักษา ในกรณีศึกษาอาคารประเภทพระอุโบสถ และพระวิหาร พบได้จากงานออกแบบของรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี และอาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์คีรี ได้แก่

รศ. ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี		
		
พระอุโบสถ วัดอรุณญิกาวาส จ.ชลบุรี	พระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม จ.ราชบุรี	พระอุโบสถ วัดมหาสวัดสันตนาทศุฒมาราม จ.นครปฐม
รศ. ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี		อ. เผ่า สุวรรณศักดิ์คีรี
		
พระอุโบสถ วัดจันทร์ จ.สงขลา	วิหารพระพุทธรูป "พระพุทธเทวประขานาถบพิตร" วัดทรงธรรม จ.พิจิตร	พิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารหลวงปู่มหาบุญมี วัดป่าวังเลิง จ.มหาสารคาม

ตารางที่ 5.16 แสดงบานประตู - หน้าต่าง แบบบานทองแดงดุน

- บานไม้

ลักษณะการใช้บานไม้เป็นแนวทางที่สืบทอดจากในอดีต โดยอาจเป็นบานเรียบหรือประดับตกแต่งโดยการแกะสลัก ดังจะเห็นได้จาก

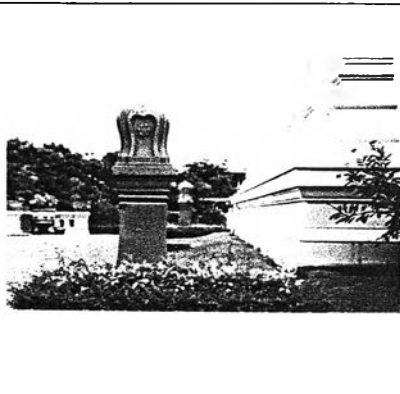

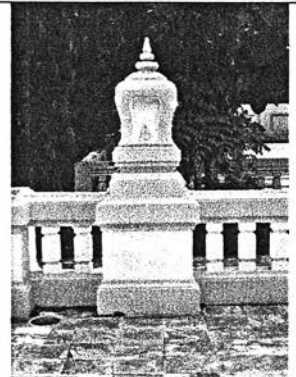
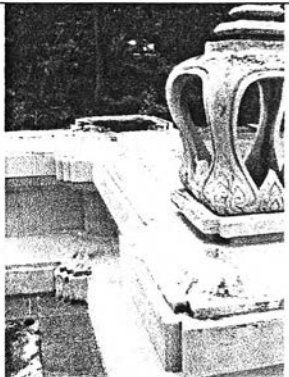
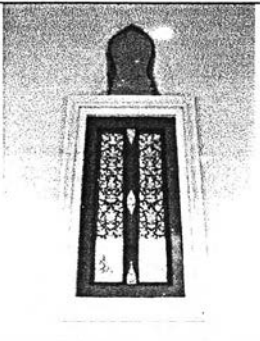
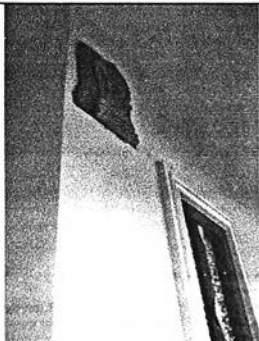
จ.ประเวศ ลิมปริงษ์		จ.เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี
		
พระอุโบสถ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม จ.นครราชสีมา	พระอุโบสถ วัดอรัญวาสี จ.หนองคาย	พระอุโบสถ วัดราษฎร์บำรุง กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 5.17 แสดงบานประตู - หน้าต่าง แบบบานไม้

เสมา

เมื่อพิจารณาอาคารประเภทพระอุโบสถ สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ เสมา เพราะเป็นการกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการทำสังฆกรรม โดยรูปแบบของเสมาในกรณีศึกษามีรูปแบบค่อนข้างหลากหลาย แต่ยังคงดำเนินแนวทางตามอย่างที่เคยเกิดขึ้นในอดีตทั้งสิ้น โดยทำการแบ่งเป็นประเภท ได้ดังนี้

ประเภทของเสมา	ภาพประกอบ	
เสมาแบบแผ่นตั้งบนฐาน		
	เสมาของ พระอุโบสถ วัดหลวงพ่อด ธรรมกายาราม จ.ราชบุรี ออกแบบโดย รศ.ดร.กัญญา สุวรรณคีรี	เสมาของ พระอุโบสถ วัดอรัญญิกาวาส จ.ชลบุรี ออกแบบโดย รศ.ดร.กัญญา สุวรรณคีรี

ประเภทของเสมา	ภาพประกอบ	
เสมาแบบแท่งหิน		
เสมาแบบแผ่นวางบนพื้น	 <p data-bbox="511 1025 1291 1104">เสมาของ พระอุโบสถ วัดพระราม 9 กาญจนนาภิเษก กรุงเทพมหานคร ออกแบบโดย นอ.อาวุธ เงินชูกลิ่น</p>	
เสมาประกอบกำแพงแก้ว		
เสมาติดที่ผนังอาคาร	 <p data-bbox="511 1966 1291 2000">เสมาของ พระอุโบสถ วัดราชนัดดา กรุงเทพมหานคร ออกแบบโดย อ.เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี</p>	

ประเภทของเสมา	ภาพประกอบ
แบบซุ้มเสมา	 <p data-bbox="516 609 1298 694">เสมาของ พระอุโบสถ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม จ.นครราชสีมา ออกแบบโดย อ.ประเวศ ลิ้มปรีงษ์</p>

ตารางที่ 5.18 แสดงรูปแบบของเสมาที่พบในกรณีศึกษาประเภทพระอุโบสถ

● ระบบโครงสร้าง และที่ว่างภายในอาคาร

การวิเคราะห์ในหัวข้อรูปแบบสถาปัตยกรรม แยกพิจารณาตามประเภทอาคาร ดังนี้

- พระเจดีย์
- พระอุโบสถและพระวิหาร

พระเจดีย์

แนวทางการออกแบบที่เกิดขึ้นใหม่ในปัจจุบันที่มีความสำคัญอย่างมากต่องานสถาปัตยกรรม นั่นคือ ระบบโครงสร้างอาคาร จากการศึกษางานสถาปัตยกรรมไทยกรณีศึกษา พบว่าใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ระบบเสาและคานทั้งหมด ซึ่งโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กนี้ได้เริ่มใช้กับงานสถาปัตยกรรมไทยประมาณสมัย ปลายรัชกาลที่ 5 จนมาถึงยุครุ่งเรืองของงานคอนกรีตเสริมเหล็ก เมื่อพระพรหมพิจิตร ออกแบบสถาปัตยกรรมไทยโดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบสถาปัตยกรรมและโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นการผสมผสานอย่างลงตัวแสดงอัจฉริยะของวัสดุ จนเป็นที่ยอมรับของบุคคลโดยทั่วไป ในปัจจุบันยังคงเป็นยุคของโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กสืบเนื่องจากในอดีต แต่สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ คือ ระบบของโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้างที่ส่งผลต่อขนาดของอาคารและที่ว่างภายในอาคาร เป็นการนำเทคโนโลยีก่อสร้างสมัยใหม่ร่วมใช้ เพื่อการใช้ประโยชน์ภายในได้อย่างสูงสุด ระบบโครงสร้างดังกล่าวมีหลายประเภท ดังนี้

1) การกำหนดตำแหน่งเสาและ Grid Line แบบ Modular System

คือ การกำหนดตำแหน่งเสาโครงสร้างหลัก ให้มีระยะที่เท่ากัน และต่อเนื่องกันขึ้นรับโครงสร้างในชั้นบน และเมื่อต้องการช่วงเสาหรือห้องที่แคบลง ก็กำหนดระยะแบ่งครึ่งจากรยะ Grid Line หลัก ยกตัวอย่างเช่น ถ้าช่วงเสาหลักมีระยะ 5.00 เมตร ระยะแบ่งครึ่งก็คือ 2.50 เมตร ระบบโครงสร้างแบบนี้ เรียกว่า ระบบ Modular System ซึ่งพบได้จากงานออกแบบพระเจดีย์ของหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

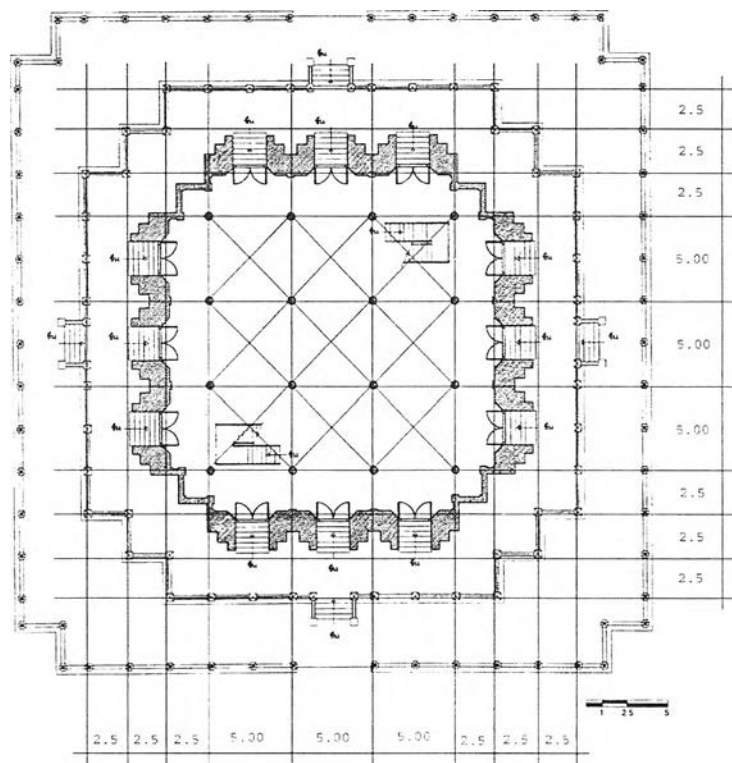
2) การกำหนดตำแหน่งเสาในผังชั้นล่างตรงกับเสาโครงสร้างในชั้นบน

การออกแบบโครงสร้างแบบนี้ จะมีความสะดวกในการกำหนดโครงสร้างในชั้นสูงขึ้นไป เพราะเสาในชั้นล่างจะมีตำแหน่งตรงกับแผนผังชั้นบน ซึ่งกรณีศึกษาพระเจดีย์หลายแห่งมีการกำหนดโครงสร้างลักษณะนี้ ได้แก่ งานออกแบบพระเจดีย์ของหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี ซึ่งนอกจากจะใช้ระบบ Modular System แล้ว ตำแหน่งเสาในชั้นล่างยังตรงกับเสาโครงสร้างในชั้นบน นอกจากนี้ ยังพบได้จากงานออกแบบพระเจดีย์ของรองศาสตราจารย์ ดร.ปิฎกปิฎก สุวรรณศิริ, นายประดิษฐ์ ยูวะพุกกะ และอาจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร

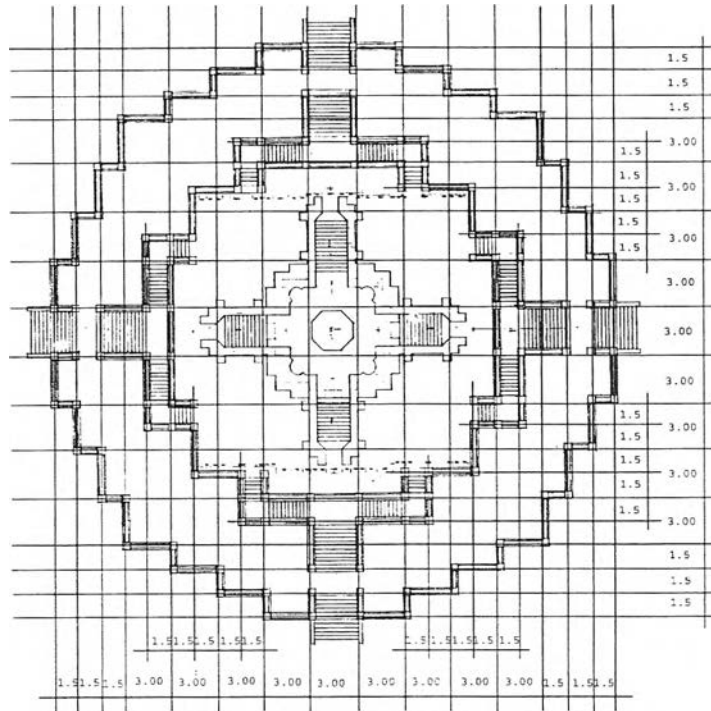
3) การใช้โครงสร้างแบบ Rigid Frame

เป็นการยื่นจันทันจากมุมอาคารในส่วนรอบนอกเข้ามาสู่บริเวณกลางและหล่อคานคอนกรีตเป็นลักษณะคล้ายวงแหวนเพื่อตั้งเสาขึ้นไปรับน้ำหนักส่วนยอดเจดีย์ ทำให้ไม่ต้องมีเสากลางในก่อให้เกิดที่ว่างภายในแบบใหม่ พบได้จากงานออกแบบของอาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี

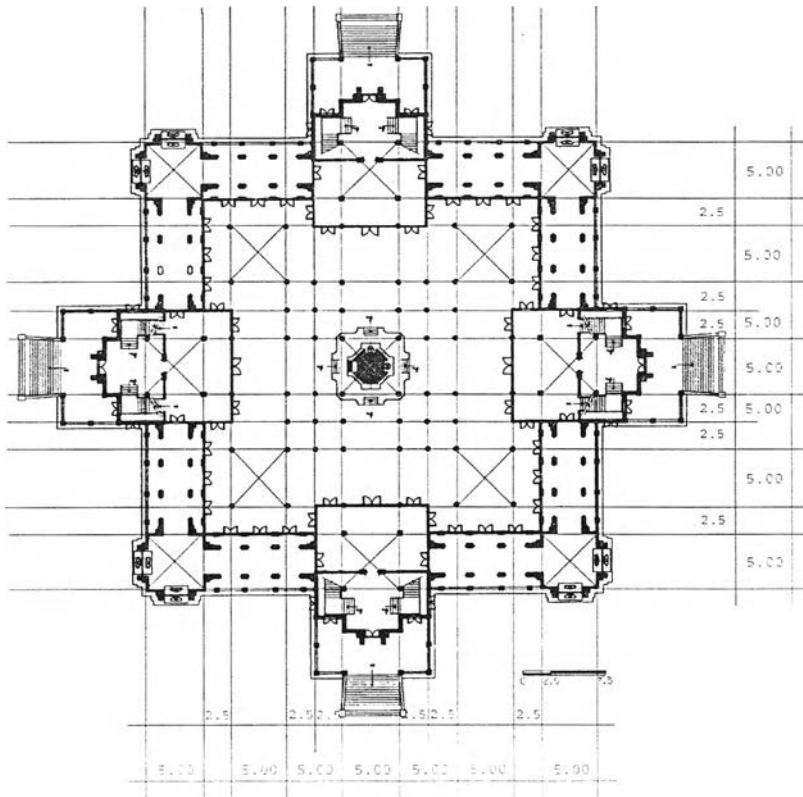
ตัวอย่างการกำหนดตำแหน่งเสาและ Grid Line แบบ Modular System

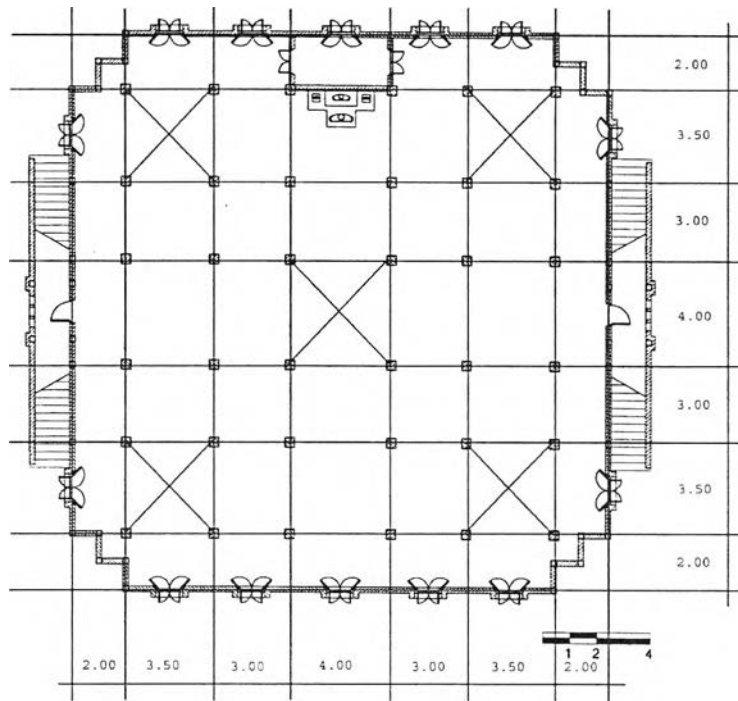
ภาพลายเส้นที่ 5.6 แผนผังพระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราชมหาสันติศิริ วัดสันติศิริ จังหวัดเชียงราย ออกแบบโดยหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี แสดงการกำหนดระยะ Grid Line แบบ Modular System ของเสาโครงสร้างหลัก ซึ่งมีระยะหลักคือ 5.00 เมตร และระยะรองคือ 2.50 เมตร

ภาพลายเส้นที่ 5.7 แผนผังพระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส จังหวัดยะลา ออกแบบโดยหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี แสดงการกำหนดระยะ Grid Line แบบ Modular System ของเสาโครงสร้างหลัก ซึ่งมีระยะหลักคือ 3.00 เมตร และระยะรองคือ 1.50 เมตร

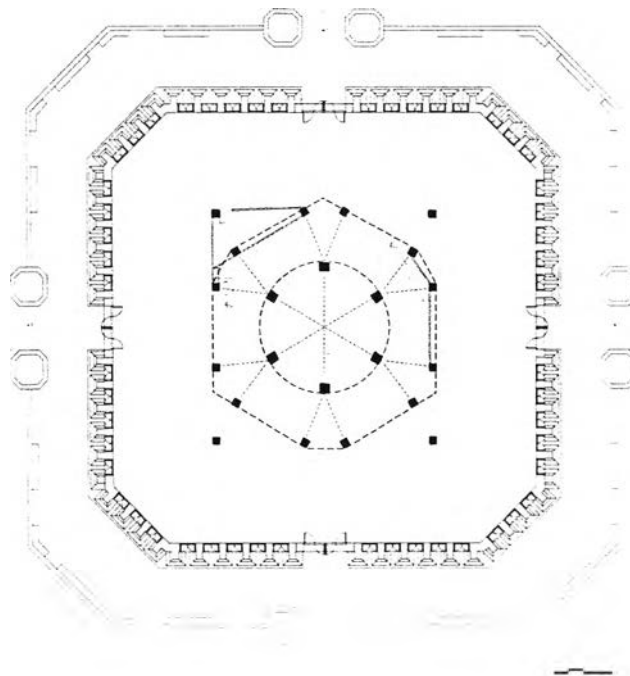

ภาพลายเส้นที่ 5.8 แผนผังพระมหาธาตุเจดีย์กัณฑ์ประกาศ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ออกแบบโดยหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี แสดงการกำหนดระยะ Grid Line แบบ Modular System ของเสาโครงสร้างหลัก ซึ่งมีระยะหลักคือ 5.00 เมตร และระยะรองคือ 2.50 เมตร

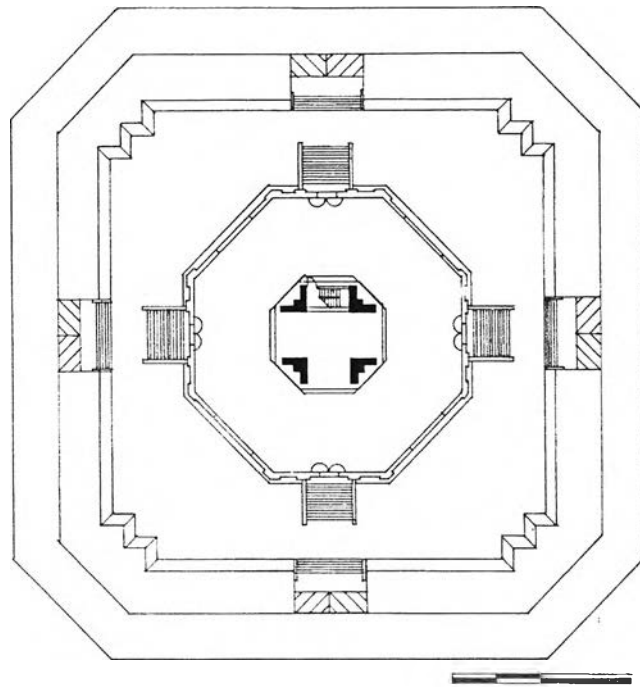

ภาพลายเส้นที่ 5.9 แผนผังพระธาตุเจดีย์ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ออกแบบโดยหม่อมราชวงศ์มิตรารุณ เกษมศรี แสดงการกำหนดระยะ Grid Line แบบ Modular System ของเสาโครงสร้างหลัก ซึ่งมีระยะหลักคือ 4.00 เมตร และระยะรองคือ 3.50, 3.00, 2.00 เมตร ตามลำดับ รูปกากบาท คือ เสาโครงสร้างที่รับน้ำหนักจากองค์เจดีย์ด้านบน

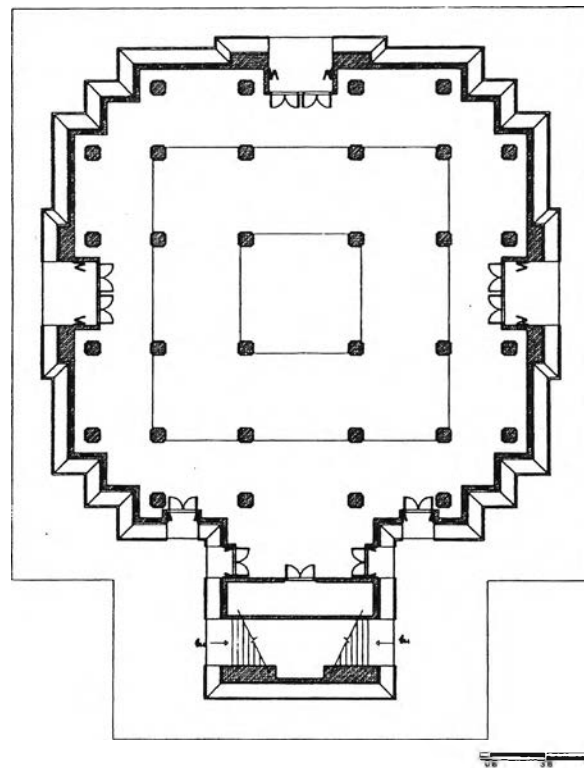
ตัวอย่างการกำหนดตำแหน่งเสาในผังชั้นล่างตรงกับเสาโครงสร้างในชั้นบน

ภาพลายเส้นที่ 5.10 แผนผังพระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์ วัดญาณสังวราราม จ.ชลบุรี ออกแบบโดยนายประดิษฐ์ ยุวะทุกกะ แสดงตำแหน่งเสาที่ทำหน้าที่รับโครงสร้างในชั้นที่ 2 รูปหกเหลี่ยม (สี่เหลี่ยม) และชั้นที่ 3 รูปวงกลม (สี่เหลี่ยม) และแนวคาน (เส้นประ) ซึ่งเป็นแนวทแยงมุมตัดกันบริเวณจุดศูนย์กลาง

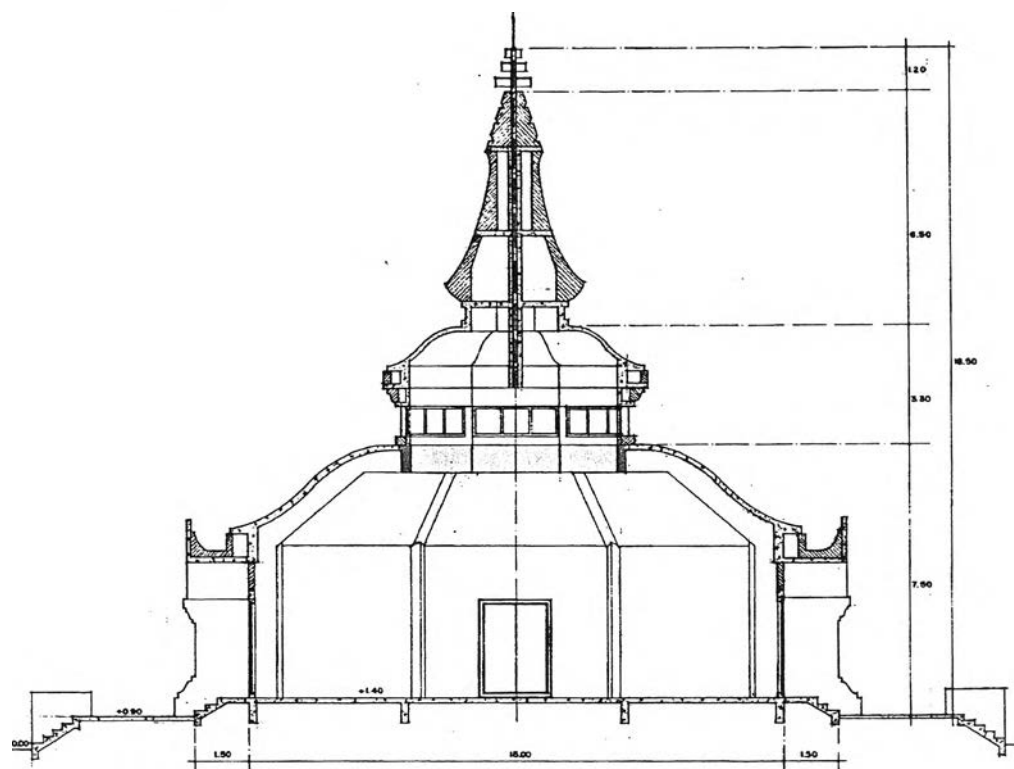

ภาพลายเส้นที่ 5.11 โครงสร้างของเจดีย์พระธาตุ วัดภูริทัตตปฏิปหาราม จ.ปทุมธานี ออกแบบโดยศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี มีเสาโครงสร้างหลัก 4 ต้น หล่อเป็นรูปเสาประกอบผนังครึ่งรูป ทำหน้าที่รับน้ำหนักจากอาคารจัตุรมุขในชั้นถัดไป

ภาพลายเส้นที่ 5.12 แผนผังพระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน วัดจันเสน จ.นครสวรรค์ ออกแบบโดยอาจารย์วินิดา พึ่งสุนทร เป็นการกำหนดตำแหน่งเสาในแผนผังชั้นล่างให้ตรงกับโครงสร้างในชั้นบน

ตัวอย่างการใช้โครงสร้างแบบ Rigid Frame

ภาพลายเส้นที่ 5.13 รูปตัดอาคารพิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริวารหลวงปู่มหาบุญมี วัดป่าวังเลิง จ.มหาสารคาม ออกแบบโดย อาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี แสดงให้เห็นลักษณะโครงสร้างแบบ Rigid Frame (สีแดง) ทำให้ไม่ต้องมีเสากลางใน

พระอุโบสถ และ พระวิหาร

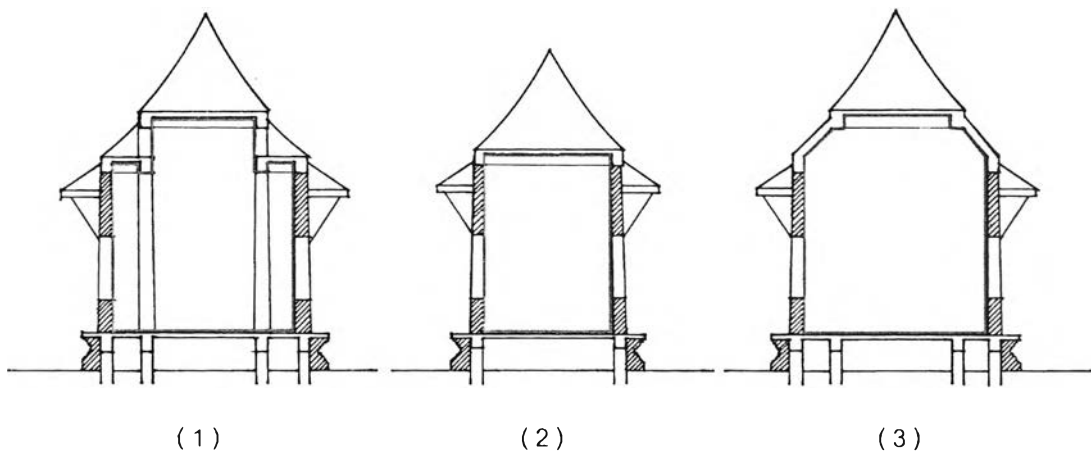
เมื่อพิจารณาด้านโครงสร้างของกรณีศึกษาประเภทพระอุโบสถและพระวิหาร พบว่ามีการใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาและคานตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร จนถึงโครงสร้างหลังคา เป็นลักษณะร่วมกันทุกกรณีศึกษา อย่างไรก็ตาม กรณีศึกษา **พระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร** ซึ่งออกแบบโดย หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี มีลักษณะพิเศษ คือ มีการประยุกต์ใช้โครงสร้างหลังคาเป็นโครงเหล็ก ซึ่งมีน้ำหนักเบา โครงสร้างมีขนาดเล็ก และก่อสร้างได้รวดเร็ว โดยส่วนโครงสร้างภายในที่มองเห็นได้ใช้ไม้ปิดหุ้มแล้วทำการประดับตกแต่งตามแบบไทยประเพณี การใช้โครงสร้างหลังคาเหล็กนี้ถือเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างหนึ่งในงานสถาปัตยกรรมไทย ในปัจจุบัน

ภาพที่ 5.6 ทศนิภาพภายในพระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร แสดงรูปแบบโครงสร้างหลังคาซึ่งเป็นโครงเหล็ก และหุ้มด้วยไม้ประดับตกแต่งแบบไทยประเพณี

เมื่อพิจารณารูปแบบของที่ว่างภายใน อันเกิดจากระบบโครงสร้างนั้น พบว่า ที่ว่างภายในพระอุโบสถและพระวิหารกรณีศึกษา สามารถจำแนกได้เป็น 3 แบบ คือ

- 1) แบบมีเสาร่วมใน
- 2) แบบไม่มีเสาร่วมใน ระบบคานช่อ
- 3) แบบไม่มีเสาร่วมใน ยกช่อสูงชันจากระดับหัวเสา

ภาพลายเส้นที่ 5.14 แสดงรูปแบบที่ว่างภายในพระอุโบสถและพระวิหาร ซึ่งจำแนกเป็น 3 แบบ

จากการวิเคราะห์ด้านระบบโครงสร้างและที่ว่างภายใน พบว่า แบบมีเสาร่วมใน กับ แบบไม่มีเสาร่วมใน ยกช่อสูงชันจากหัวเสา เป็นลักษณะร่วมที่เกิดขึ้นใหม่ในปัจจุบัน และมีจุดประสงค์ในทางเดียวกัน คือ ใช้กับอาคารที่มีความกว้างค่อนข้างมาก และช่วยเพิ่มที่ว่างทางตั้งภายในอาคาร ทั้งนี้ส่วนที่สมควรนำมาศึกษา คือ ระบบโครงสร้างแบบไม่มีเสาร่วมใน ยกช่อสูงชันจากหัวเสา ซึ่งนอกจากช่วยเพิ่มที่ว่างทางตั้งให้กับภายในแล้ว ยังทำให้ไม่ต้องมีเสาร่วมใน ที่อาจทำให้รู้สึกเกะกะบังสายตา

ตัวอย่างที่วางภายในแบบไม่มีเสาร่วมใน ยกช่อสูงชันจากระดับหัวเสา

อ.ประเวศ ลิมปรังษี	นอ. อารุธ เงินชุกลิน	รศ. ฤทัย ใจจงรัก	อ.วนิดา พึ่งสุนทร
			
พระอุโบสถ วัดอรุณวาสี จ.หนองคาย	พระอุโบสถ วัดพระราม 9 กาญจนนาภิเษก กรุงเทพมหานคร	พระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระอุโบสถ วัดวังฟูไทร จ.เพชรบุรี

ตารางที่ 5.19 แสดงตัวอย่างที่วางภายในแบบไม่มีเสาร่วมใน ยกช่อสูงชันจากระดับหัวเสา

● แสง และการระบายอากาศ

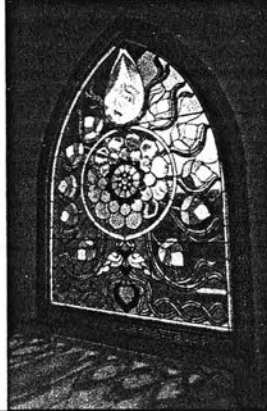

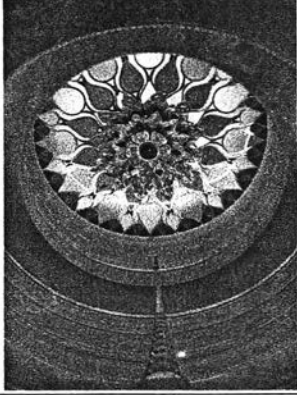
จากการศึกษากรณีศึกษาอาคารประเภทพระเจดีย์ พบว่าไม่มีการติดตั้งเครื่องปรับอากาศเลย ดังนั้นแสงและการระบายอากาศโดยวิธีธรรมชาติจึงมีความจำเป็นอย่างมาก อันที่จริงแล้วเรื่องการระบายอากาศกับเรื่องการนำแสงเข้าสู่ภายในอาคารเป็นเรื่องที่ใกล้เคียงกัน เพราะช่องประตูและช่องหน้าต่างได้ทำหน้าที่ทั้ง 2 อย่างไปพร้อมๆ กันอยู่แล้ว แต่ก็ไม่เสมอไป บางกรณีได้แสงเข้าภายในอาคาร แต่ไม่มีการระบายอากาศ หรือบางกรณีมีการระบายอากาศ แต่ไม่ได้แสงเข้าภายในอาคาร จึงแบ่งการพิจารณาออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1) กรณีได้แสงและระบายอากาศพร้อมกัน

กรณีนี้พบว่าเป็นการได้ประโยชน์จากช่องประตูและช่องหน้าต่าง ซึ่งมีในทุกกรณีศึกษา ซึ่งทำหน้าที่นำแสงเข้าสู่ภายในอาคาร และช่วยระบายอากาศไปพร้อมกัน

2) กรณีได้แสงเข้าสู่ภายใน แต่ไม่มีการระบายอากาศ

กรณีนี้เกิดจากการออกแบบเป็นช่องแสง อาจเป็นกระจกติดตาย, การประดับกระจกสี (Stained Glass), Glass Block ตลอดจนวัสดุโปร่งแสงชนิดต่างๆ เช่น แผ่นพลาสติกใส เป็นต้น อย่างไรก็ตามวัสดุต่างๆ ดังกล่าวส่งผลในแนวทางเดียวกัน

ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี		
		
พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราวุฒาสันติ คีรี วัดสันติคีรี จ. เชียงราย	พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรม ประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ. ยะลา	พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จ. ประจวบคีรีขันธ์
อ.วนิดา พึ่งสุนทร		นายประดิษฐ์ ชูระพุกกะ
		
พระเจดีย์ วัดวังพู่ไทร จ. เพชรบุรี	พระเจดีย์ วัดเลียบ จ. นครราชสีมา	พระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์ วัดญาณสังวราราม จ. ชลบุรี

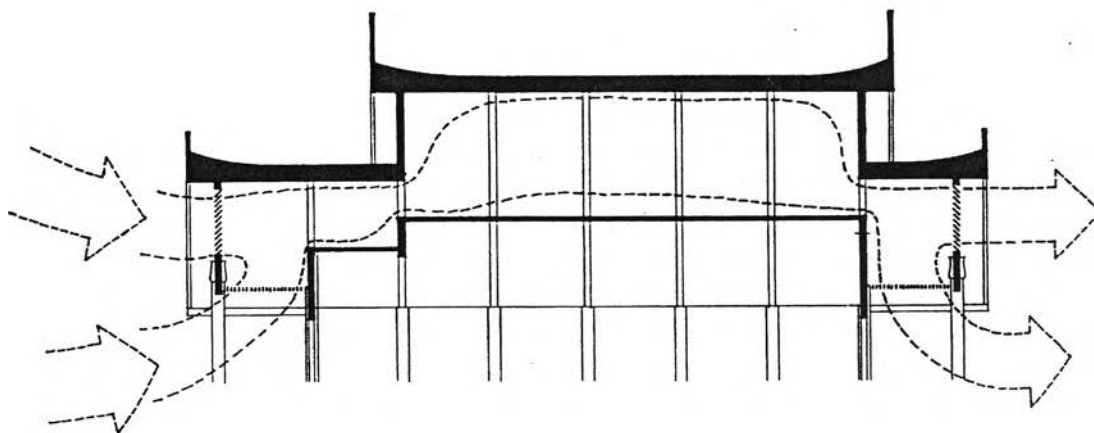
ตารางที่ 5.20 แสดงตัวอย่างการประดับกระจกสี (Stained Glass), Glass Block ตลอดจนวัสดุโปร่งแสงชนิดต่างๆ เช่น แผ่น
พลาสติกใส

3) กรณีมีการระบายอากาศ แต่ไม่ได้แสงเข้าสู่ภายใน

กรณีนี้เป็นการคำนึงถึงปัญหาการระบายความชื้นในพื้นที่บางส่วนที่มิได้มีประโยชน์ใช้
สอย เช่น การระบายอากาศภายในชั้นใต้ฐานโดยการเจาะเป็นช่องหน้าต่าง หรือช่องขนาดเล็ก และระบาย
อากาศภายในโครงสร้างหลังคาหรือสวนยอดเจดีย์ เป็นต้น

รศ. ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี		อ. เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี	
			
เจดีย์พระธาตุ วัดภูริทัตตปฏิปหาราม จ. ปทุมธานี	พระอุโบสถ วัดอรุณญิกาวาส จ. ชลบุรี	พระอุโบสถ วัดหลักสาม กรุงเทพมหานคร	พระวิหารพระพุทธโลกนาถ บพิตร วัดพระธาตุช่อแฮ จ. แพร่

ตารางที่ 5.21 แสดงตัวอย่างการระบายอากาศภายในชั้นใต้ฐานอาคาร

ภาพหลายเส้นที่ 5.15 แสดงการระบายอากาศภายในโครงหลังคาของพระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม ออกแบบโดย รศ. ฤทัย ใจจงรัก

• สีและวัสดุในการประดับตกแต่ง

จากการวิเคราะห์เรื่องสีและวัสดุในการประดับตกแต่งอาคารกรณีศึกษา พบว่า สถาปนิกแต่ละท่านมีแนวทางการเลือกใช้สีเฉพาะบุคคล อันเนื่องมาจาก แนวความคิด สุนทรียภาพด้านความงาม หรือการคำนึงถึงการดูแลรักษา เป็นต้น การเลือกใช้สีมีลักษณะร่วมประการหนึ่งซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง นั่นคือ การใช้สีในปัจจุบัน สถาปนิกจะใช้สีเพียงไม่กี่สี และจะใช้สีจากธรรมชาติของวัสดุ ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนจากวัสดุตกแต่งผิวอาคาร ได้แก่

- กระเบื้องโมเสค
- หินอ่อน
- ทราายล้าง
- กระเบื้องแกรนิต
- ฉาบปูนทาสี

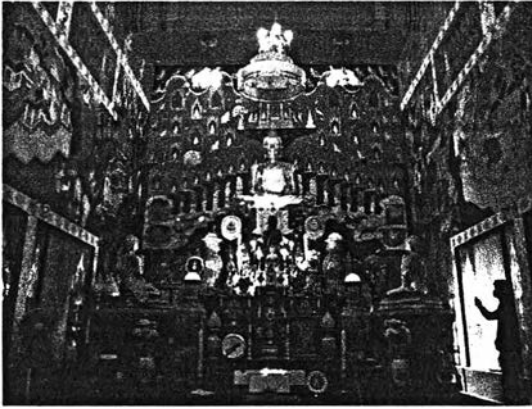
จากการวิเคราะห์พบว่า สีและวัสดุในการประดับตกแต่งอาคารในปัจจุบัน สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1) ลักษณะดำเนินแนวทางอย่างสถาปัตยกรรมไทยประเพณี

ลักษณะนี้ จะเป็นการเขียนลวดลาย หรือจิตรกรรมฝาผนัง การประดับดาวเพดาน และการประดับตกแต่งด้วยการปิดทองประดับกระจกสีอย่างสถาปัตยกรรมไทยในอดีต

2) ลักษณะแนวทางประยุกต์ร่วมสมัย

ลักษณะนี้จะเป็นการใช้วัสดุสมัยใหม่ร่วมใช้ในการออกแบบ โดยใช้กับผนัง พื้น และเพดาน เช่น หินอ่อน แกรนิต และทองแดง เป็นต้น หรือการฉาบปูนทาสีขาว ไม่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งอาจเป็นเพราะความตั้งใจ เนื่องจากสถาปนิกมีแนวความคิดว่าการเล่าเรื่องราวผ่านจิตรกรรมมีผลต่อการรับรู้ของผู้ใช้อาคารค่อนข้างน้อย หรือเกิดจากข้อจำกัดทางงบประมาณ นอกจากนี้ลักษณะร่วมสมัยยังรวมถึงการตกแต่งภายในส่วนฝ้าเพดาน ซึ่งเป็นแบบไม้ตีขีดประดับดวงไฟแบบฝังในเพดาน (Down Light) เป็นต้น

ภาพที่ 5.7 ตัวอย่างการตกแต่งภายในแบบแนวทางอย่างสถาปัตยกรรมไทยประเพณี พระอุโบสถ วัดอรุณญิกาวาส จ.ชลบุรี ออกแบบโดย รศ.ดร.กัญญา สุวรรณศิริ

ภาพที่ 5.8 ตัวอย่างการตกแต่งภายในแบบแนวทางประยุกต์ร่วมสมัย พระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม ออกแบบโดย รศ.กฤษณ์ ใจจงรัก

● ระบบสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมาย

ระบบสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมาย แทรกอยู่ในงานสถาปัตยกรรมไทยตั้งแต่ในอดีต ซึ่งรูปแบบของสัญลักษณ์ได้ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับสภาพสังคม และการรับรู้ของผู้ใช้งาน จากการศึกษาอาคารกรณีศึกษา พบว่ายังคงมีการใช้ระบบสัญลักษณ์ โดยแทรกอยู่ตามองค์ประกอบต่างๆ ของอาคารตามความเหมาะสม ได้แก่ หน้าบัน ซึ่งถือเป็นส่วนที่แสดงถึงความสำคัญมากที่สุด ชุ่มประตู่ – หน้าต่าง และบานประตู่ – หน้าต่าง เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการสื่อความหมายต่างกัน จำแนกได้ 3 หัวข้อ ดังนี้

1) ระบบสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงวัตถุประสงค์ในการสร้าง

วัตถุประสงค์ในการสร้างมีหลายประการด้วยกัน ได้แก่

- เป็นการสร้างเพื่ออุทิศให้ ระลึกถึง หรือเป็นการเฉลิมพระเกียรติ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และบุคคลสำคัญ โดยสื่อความหมายผ่านทางระบบสัญลักษณ์ เช่น ลวดลายที่หน้าบันและองค์ประกอบอื่นๆ พระพุทธรูปประจำวันพระราชสมภพ การใช้สี และภาพบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชีวประวัติ เป็นต้น

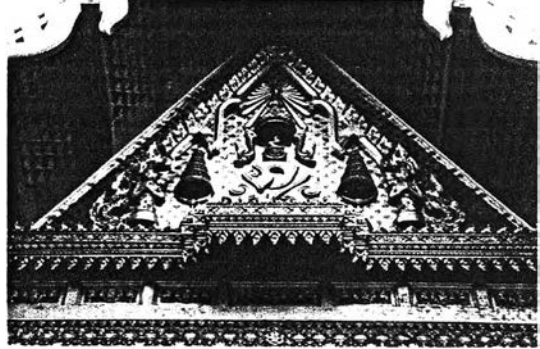
- เป็นการสร้างเพื่อระลึกถึงผู้สร้างหรือผู้อุปถัมภ์ โดยสื่อความหมายผ่านทางระบบสัญลักษณ์ แนวทางเดียวกันกับหัวข้อข้างต้น ซึ่งกล่าวแล้ว

การใช้สัญลักษณ์สื่อความหมายถึงวัตถุประสงค์ในการสร้างในปัจจุบัน ได้มีพัฒนาการอีกลำดับขั้นที่แตกต่างจากในอดีต นั่นคือ การใช้ตราสัญลักษณ์พระนามาภิไธยย่อ, ตราสัญลักษณ์ในพระราชพิธีต่างๆ และตราสัญลักษณ์ขององค์กร หรือหน่วยงาน เป็นต้น นำมาประดับในงานสถาปัตยกรรม ยกตัวอย่างดังนี้

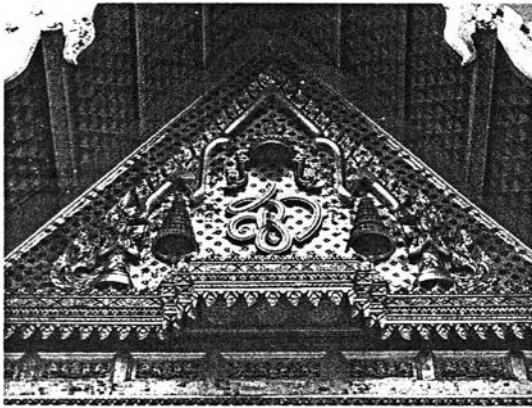
ตัวอย่างระบบสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงวัดอุประสงคในการสร้าง

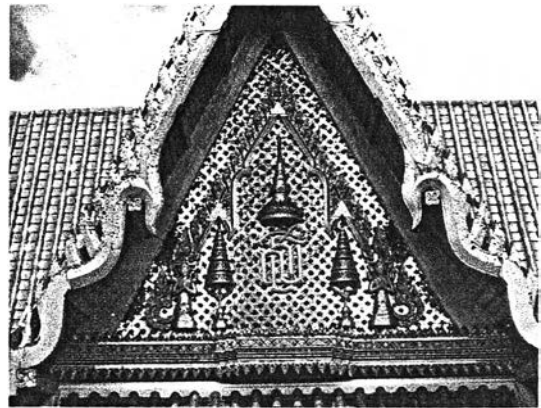
ภาพที่ 5.9 หน้าบันหน้าบันด้านหน้า พระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร เป็นรูปพระมหามงกุฏ ซึ่งเป็นตราพระราชสัญลักษณ์ประจำพระองค์ รัชกาลที่ 4

ภาพที่ 5.10 หน้าบันด้านข้าง พระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร เป็นพระนามาภิไธยย่อ "ภปร" เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

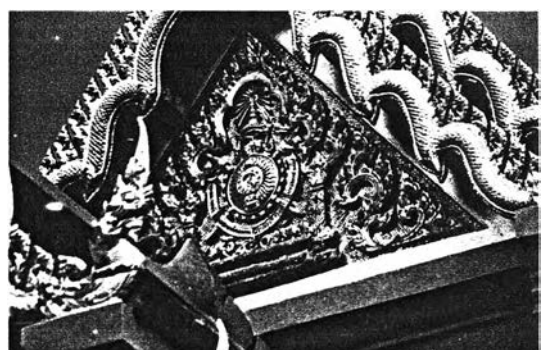
ภาพที่ 5.11 หน้าบันด้านข้าง พระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร เป็นพระนามาภิไธยย่อ "สก" เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

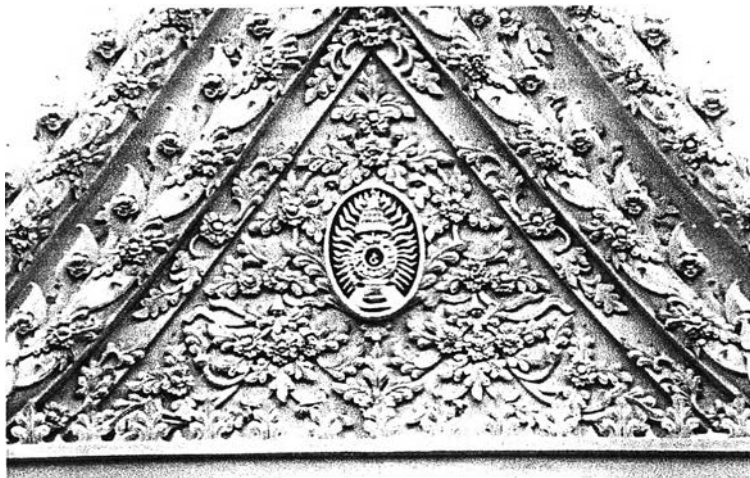
ภาพที่ 5.12 หน้าบันด้านหลัง พระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร เป็นพระนามาภิไธยย่อ "สร" เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ภาพที่ 5.13 หน้าบันของซุ้มที่ พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ.ยะลา เป็นพระราชสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนพรรษา 5 รอบ

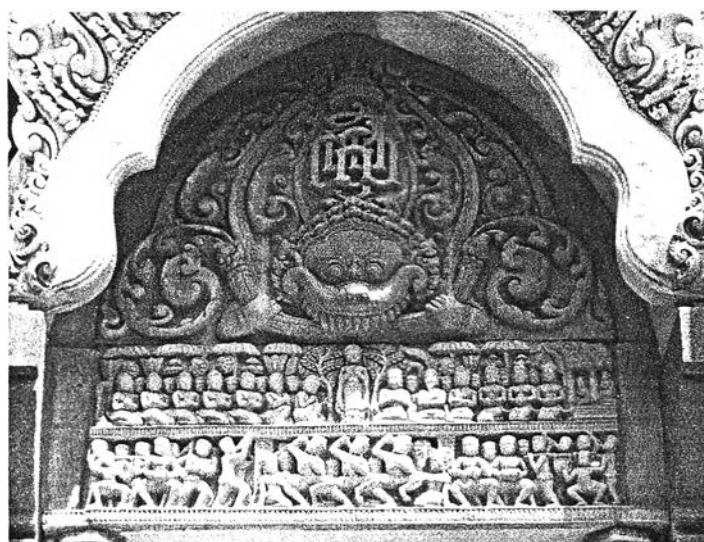
ภาพที่ 5.14 หน้าบันหลังคาชั้นที่ 3 ของพระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จ.ประจวบคีรีขันธ์ ประดิษฐานพระราชสัญลักษณ์ในวโรกาสกาญจนาภิเษก

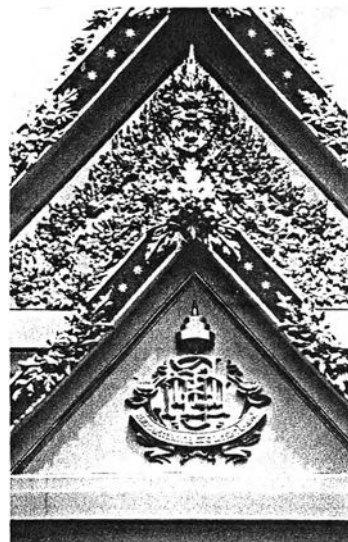
ภาพที่ 5.15 หน้าบันพระอุโบสถและวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก ประดิษฐาน พระราชลัญจกรประจำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

ภาพที่ 5.16 หน้าบันพระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม เป็น ตราสัญลักษณ์ของวัด

ภาพที่ 5.17 หน้าบันซุ้มประตูของพระเจดีย์ วัดเลียบ จ.นครราชสีมา เป็นตราสัญลักษณ์ ญสส สื่อความหมายถึง สมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบัน

ภาพที่ 5.18 หน้าบันซุ้มประตูของ พระอุโบสถ วัดวังฟูไทร จ.เพชรบุรี เป็นตราสัญลักษณ์ ญสส สื่อความ หมายถึง สมเด็จพระสังฆราช เช่นกัน

2) ระบบสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงท้องถิ่น และสถาปัตยกรรมแวดล้อม

เป็นการนำสัญลักษณ์ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของศิลปะสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นนั้นๆ นำมา ออกแบบประยุกต์ร่วมกับองค์ประกอบของพระเจดีย์ เพื่อสืบสานสายใยวัฒนธรรม ยกตัวอย่าง กรณีศึกษาของ หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี ได้นำหน้ากาลมาประยุกต์ใช้ในส่วนยอดซุ้ม และการใช้ช่อฟ้า “นกเจ้า” เป็นต้น นอกจากนี้ กรณีศึกษาของอาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร ได้ใช้ระบบสัญลักษณ์แนวทางการกล่าวเช่นกัน โดยการนำ หลักฐานทางโบราณคดีของพื้นที่นั้น ซึ่งอาจมีขนาดเล็ก เช่น รูปสิงห์ดินเผา และรูปท้าวภูเวร มาประยุกต์ ออกแบบเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบอาคาร

ตัวอย่างงานออกแบบของหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

ภาพที่ 5.19 รูปแบบยอดซุ้มหรือกระบังหน้าซุ้มประตูพระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราวุฒาสันติคีรี จ. เชียงราย ยอดซุ้มเป็นรูปหน้ากาล ซึ่งมีต้นความคิดจากซุ้มพระพุทธรูปพระเจดีย์ วัดป่าสัก

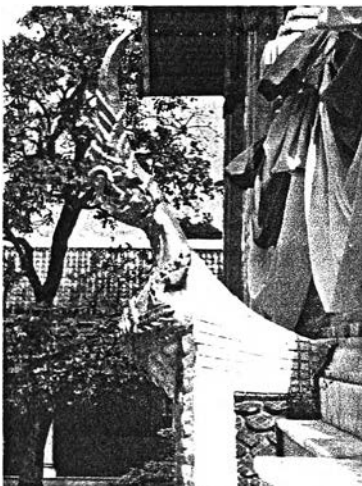
ภาพที่ 5.20 รูปแบบยอดซุ้มพระพุทธรูป พระเจดีย์วัดป่าสัก ซึ่งเป็นศิลปะเชียงใหม่

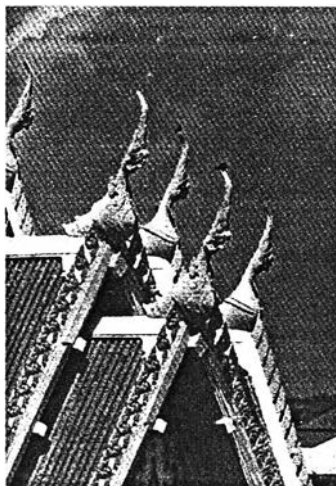
ภาพที่ 5.21 ซุ้มประตูทางเข้าชั้นที่ 2 พระมหาธาตุเจดีย์พระพุทธรธรรมประกาศ จ.ยะลา มียอดซุ้มเป็นรูปหน้ากาลแบบศิลปะศรีวิชัย

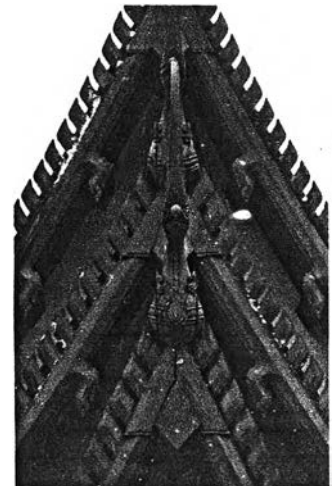
ภาพที่ 5.22 ซุ้มประตู พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จ.ประจวบคีรีขันธ์ มียอดซุ้มเป็นรูปหน้ากาล เช่นเดียวกัน

ภาพที่ 5.23 ซอฟ้านกเจ้าซุ้มประตูพระเจดีย์ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 5.24 ซอฟ้านกเจ้า หลังคาวิหารพระศรีอริยเมตไตรย จ.ชลบุรี

ภาพที่ 5.25 ซอฟ้านกเจ้า พระอุโบสถ วัดสันติคีรี จ. เชียงราย

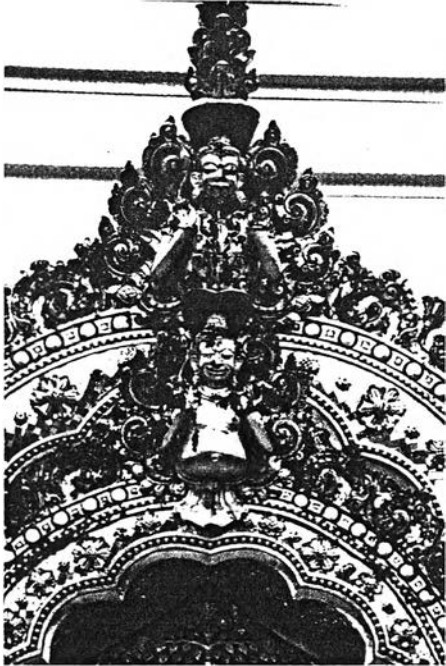
ตัวอย่างงานออกแบบของอาจารย์วินิตา พึ่งสุนทร

ภาพที่ 5.26 รูปสิงห์ ทำด้วยหินทรายแกะสลัก
ประดับที่ฐานหนักบันได พระเจดีย์จันเสน วัดจัน-
เสน จ.นครสวรรค์ ซึ่งนำรูปแบบมาจากรูปสิงห์หิน
เผาขนาดเล็กที่พบในเมืองโบราณจันเสน

ภาพที่ 5.27 รูปสิงห์หินเผาขนาดเล็ก ซึ่งเป็นหลักฐานทาง
โบราณคดี อันมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

ภาพที่ 5.28 ส่วนยอดตรงกลางของซุ้มประตูบันได
พระเจดีย์จันเสน วัดจันเสน จ.นครสวรรค์ เป็นรูป
ท้าวฤเวศ ซึ่งได้นำมาประดิษฐานใหม่

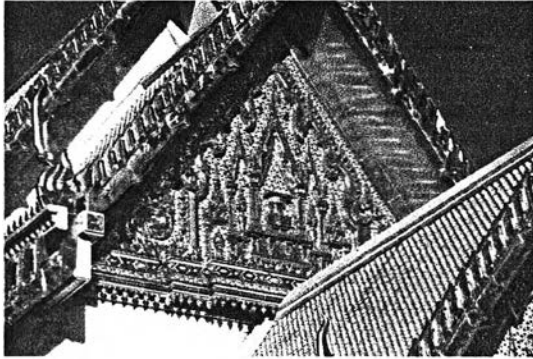

ภาพที่ 5.29 รูปดินเผาแกะสลักรูปท้าวฤเวศ เครื่องราง
แห่งโชคลาภและอุดมสมบูรณ์ พบในเมืองโบราณจันเสน

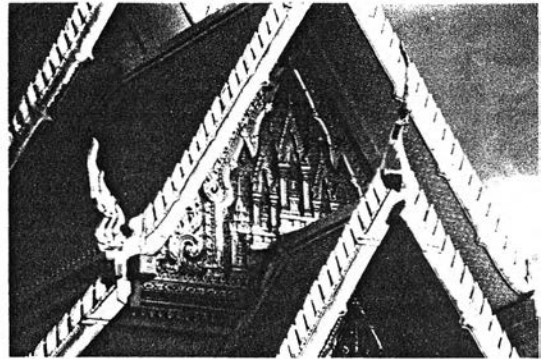
3) ระบบสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงเรื่องราวในพระพุทธศาสนา

ศาสนาพุทธมีเรื่องราวเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ และคำสอน รวมทั้งพระประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งผ่านเวลาอันยาวนาน ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา จนกระทั่งปรินิพพาน นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับระบบจักรวาล หรือไตรภูมิคณา ซึ่งสื่อความหมายผ่านทางระบบสัญลักษณ์ โดยปรากฏในส่วนภายนอกอาคารและภายในอาคาร

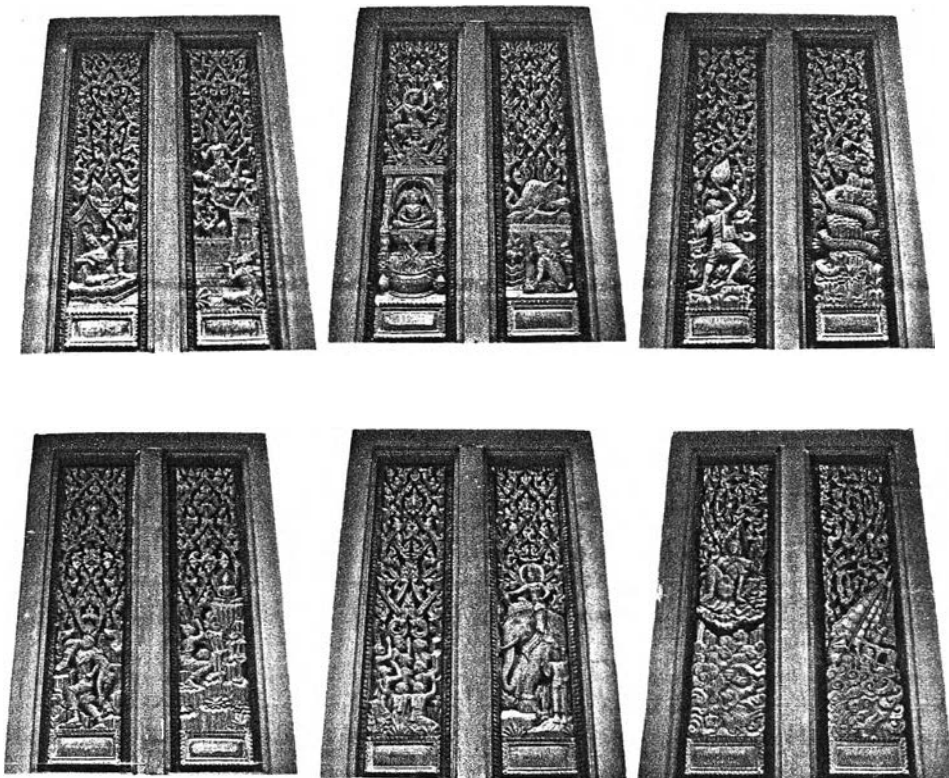
ตัวอย่างงานออกแบบของอาจารย์ประเวศ ลิมปริงยี

ภาพที่ 5.30 หน้าบันชั้นบนด้านทิศตะวันออกและด้านตะวันตกของพระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จ.ฉะเชิงเทรา เป็นรูปพานประดิษฐานพระไตรปิฎกอยู่ในจุ่มเรือนแก้ว โดยมีพานพุ่มประกอบอยู่ด้านข้าง

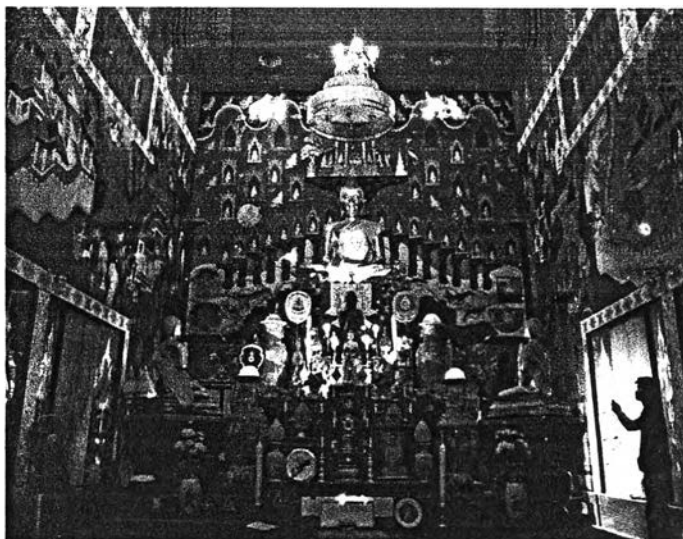
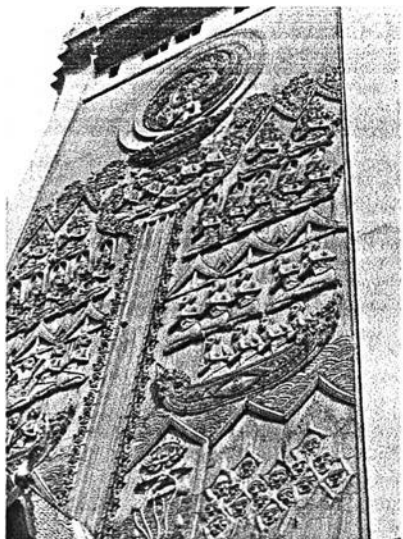

ภาพที่ 5.31 หน้าบันชั้นบนด้านทิศเหนือและทิศใต้ของพระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จ.ฉะเชิงเทรา เป็นรูปพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในเรือนแก้วมีทั้งหมด 5 องค์ สื่อความหมายถึง อดีตพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

ภาพที่ 5.32 ตัวอย่างบานหน้าต่างของพระอุโบสถ วัดอรุณวาสี จ.หนองคาย เป็นบานไม้แกะสลักเป็นเรื่องราวทศชาติชาดก โดยมีเรื่องราวต่อเนื่องกันโดยรอบ

ตัวอย่างงานออกแบบของรองศาสตราจารย์ ดร.ปิญโญ สุวรรณศิริ

ภาพที่ 5.33 ผนังอาคารด้านหน้าของพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคลเกาญญนันทวิหาร กรุงเทพมหานคร เป็นผนังที่ประดับปูนปั้นเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ ตอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมจักรที่ป่าวิคิตนสูตรให้แก่ปัจฉิมวงศ์

ภาพที่ 5.34 ภายในพระอุโบสถ วัดอรุณญิกาวาส จ.ชลบุรี เขียนจิตรกรรมเป็นภาพเรื่องราวไตรภูมิภพ ภาพเรื่องราวในพุทธประวัติ และภาพमारผจญ

ตัวอย่างงานออกแบบของอาจารย์วนิดา พิงสุนทร

ภาพที่ 5.35 หน้าบันของซุ้มมณฑปของพระเจดีย์จันเสน วัดจันเสน จ.นครสวรรค์ มีสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึง การประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน